

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNÁ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra historie

Studijní program: Historická studia

Studijní obor: Kulturní a historická a muzeologická studia

Výstavy německého výtvarného umění
v Liberci mezi roky 1937-1945

Czech-german art exhibitions in Liberec between
the years 1937-1945

Bakalářská práce: 20126FP6KHI6126

Autor:

Jana VELECHOVSKÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Anna Habánová, M.A.

Konzultant: Anna Habánová, M.A.

Počet

stran	graf	obrázk	tabulek	pramen	příloh
71	2	1	8	11	6

V Liberci dne: 26. 4. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana VELECHOVSKÁ**
Osobní číslo: **P09000711**
Studijní program: **B7106 Historická studia**
Studijní obor: **Kulturněhistorická a muzeologická studia**
Název tématu: **Výstavy německo-českého výtvarného umění v Liberci
mezi roky 1937-1945**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Studentka bude vycházet především z pramenného výzkumu, z dochovaných tištěných pramenů (dobová periodika regionální a celostátní, především Reichenberger Zeitung, die Zeit a Prager Presse, výstavní katalogy) a z archivních materiálů uložených v Státním okresním archivu Liberec.

Součástí bude formální analýza dochovaných a reprodukováných výtvarných děl. Práce si klade za cíl zodpovědět rozsah a dopady velkých přehlídek německo-českého umění v Liberci v kontextu spolku Metznerbund na výtvarné prostředí v období druhé světové války.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Archivní prameny:

SOkA Liberec

Reichenberger Zeitung 1937-1938

Die Zeit 1939-1945

Kerl, K. F., Kunst und Handwerk : sudetendeutsche Monatschrift für Malerei, Bildhauerei, Graphik, Reichenberg 1938

Literatura:

G. Leistner: Zwischen Tradition und Moderne. Deutsche Malerei und Bildhauerei der böhmischen Länder. In: Stifter Jahrbuch, NF 7, München 1993, S. 42-63

Mikulová, S., Jubilejní výstava Metzner-Bundu 1914-1944, in: Documenta pragensia XX, Praha 2002

Schneede, U. M., Die Geschichte der Kunst im 20. Jahrhundert, München 2001

K. Holz: Modern german art for thirties Paris, Prague, and London, Michigan 2004

Lahoda, V., Proměny realismu a kubismu v malířství dvacátých a třicátých let, in: kolektiv autorů, Dějiny českého výtvarného umění IV, sv.2, Praha 2007, s. 101-146

Vedoucí bakalářské práce:

Anna Habánová, M.A.

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **29. dubna 2011**

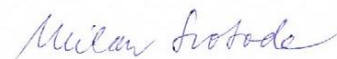
Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2012**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 29. dubna 2011

estné prohlá-ení

Název práce: Výstavy n mecko- eského výtvarného um ní v Liberci
mezi roky 1937 ó 1945

Jméno a p íjmení autora: Jana Velechovská

Osobní íslo: P09000711

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se pln vztahuje zákon . 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o zm n n kterých zákon (autorský zákon), ve zn ní pozd jích p edpis , zejména § 60 ó -kolní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradn mým autorským dílem.

Berou na v domí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnit ní potřebu TUL.

Ufiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si v dom povinnosti informovat o této skute nosti TUL; v tomto p ípad má TUL právo ode mne pofladovat úhradu náklad , které vynaložila na vytvo ení díla, aíl do jejich skute né vý-e.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatn s použitím uvedené literatury a na základ konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informa ního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s ti-t nou verzí p edkládanou k obhajob a uvedl/a jsem v-echny systémem pofladované informace pravdiv .

Liberci dne: 26. 04. 2012

Jana Velechovská

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce Anně Habánové, M.A., za cenné rady a připomínky. Dále pak pracovníkům Státního okresního archivu v Liberci, Severočeského muzea v Liberci a Státního okresního archivu v Jablonci nad Nisou za pomoc při bádání.

Anotace

Námětem práce jsou výstavy německo-německého výtvarného umění, které se konaly v Liberci v letech 1937 až 1945. V té době existoval v hlavním městě říšské flupy Sudety spolek Metznerbund, který se podílel na liberecké výstavní činnosti. Pro samotné výstavy sloužily tyto i základní prostory: průmyslové muzeum v Liberci, liberecké výstavní trhy, palác Dunaj a výstavní hala Metznerbundu. Samotnými výstavami se zabývá hlavní část práce, kterou tvoří rozbor výstav na základě informací z dobového periodického tisku, i katalogů, pokud byly vydány. Na základě pramenů je posléze zkoumáno technologické a tematické zastoupení na jednotlivých výstavách, které je zhodnoceno v závěru práce. Celkovým cílem je zmapování německo-německých výstav výtvarného umění v Liberci v letech 1937 až 1945 a výzkum jejich prezentace v libereckém dobovém tisku.

Abstract

This thesis deals with the Czech-German art exhibitions, which took place in Liberec between the years 1937 - 1945. The Metznerbund Association, which existed in the capital of the Reichsgau Sudetenland, was involved in exhibition activities of Liberec. Four main areas, that served for exhibitions were: Industrial Museum in Liberec, Liberec exhibition markets, the Danube Palace and the exhibition hall of Metznerbund. Primary part of dissertation does address exhibitions themselves and is formed by breakdown of exhibitions based on information from historical press or catalogues, if published. Technological and thematical representation is researched based on sources and is evaluated in the conclusion of dissertation. The overall objective is to map the Czech-German art exhibitions in Liberec in the years 1937 - 1945 and research of their presentation in the historical press.

Klíčová slova

Výstavy, výtvarné umění, Liberec, druhá světová válka, Metznerbund, německí Němci, propaganda, nacionální socialismus

Key words

Exhibitions, art, Liberec, the World War II, Metznerbund, Czech Germans, propaganda, national-socialism

Obsah

Úvod	7
1. Kritika pramen	11
1.1 Výchozí materiál	11
1.1.1 Rok 1937 ó 1938	11
1.1.2 Roky 1938 ó 1944	12
1.1.3 Rok 1945	13
1.2 Ti-t né písemné prameny vydané k výstavám	14
1.2.1 Rok 1937	14
1.2.2 Rok 1941	15
1.2.3 Rok 1942	15
1.2.4 Rok 1943	15
1.2.5 Rok 1944	16
1.3 Sekundární literatura	16
2. Metznerbund	19
3. Výstavní místa	21
3.1 Metznerbundhalle ó Výstavní hala Metznerbundu	21
3.2 Gewerbemuseum ó Pr myslové muzeum v Liberci	21
3.3 Messehalle ó Liberecké výstavi-t	22
3.4 Donauhof ó Palác Dunaj	22
4. Výstavy	23
4.1 Rok 1937	23
4.2 Rok 1938	29
4.3 Rok 1939	35
4.4 Rok 1940	39
4.5 Rok 1941	42
4.6 Rok 1942	47
4.7 Rok 1943	51
4.8 Rok 1944	57
Záv r	61
Bibliografie	64
Seznam p íloh	71

Úvod

Tématem této bakalářské práce jsou výstavy německo- českého výtvarného umění v Liberci mezi roky 1937 a 1945. Lokalita byla zvolena zcela záměrně díky jejímu specifickému postavení hlavního města sudetské flupy, kde se spolu ve třicátých letech střetávaly tři odlišné národnostní proudy: Němci ztotožňující se s ideálem Hitlerovy říše, Němci uznávající československo a německé zastupující ideály svého státu.

Samotné bádání začíná rokem 1937, kdy se v Liberci uskutečnila velmi důležitá výstava výtvarného umění, na níž svá díla představili německo-německí umělci. Jako mezník je určen rok 1945, kdy dochází v souvislosti s koncem druhé světové války k odsunu osob považovaných za Němce z SR, jenž byl proveden na základě podpisu ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany jako následné provedení ústavního dekretu prezidenta republiky Eduarda Beneše z 2. října 1945, pojednávajícím o úpravě československého státního občanství osob německé a maďarské národnosti. Na jeho základě byly tyto osoby zbaveny československého občanství a tak mohly být transferovány do okupačních zón v Německu, což znamenalo ukončení jakékoliv německo-německé umělecké spolupráce jak v pohraničních oblastech, tak také ve sledované oblasti města Liberce.

Přestože se téma nazývá německo-německé výstavy výtvarného umění, je nutno uvést, jak je na ono označení šněmecko-německé nahlíženo. V současné době, kdy se česká republika nachází spolu se Spolkovou republikou Německo, jakof i mnoho dalších států, v Evropské unii, označuje pojem šněmecko-německý stav, kdy spolu oba dva šněmecké celky, tzn. Němci a německé, spolupracují. Ve třicátých letech ale byla situace jiná, neboť jak ze studia odborné literatury vyplývá, neexistovalo jednoznačné rozdělení, kdo se mohl považovat za příslušníka německé národnosti, i české národnosti.¹ Pro tuto práci má pojem šněmecko-německý označovat lovka ztotožňujícího se s národností německou, ale územně patřícího k československé republice, pro nějž se v odborné literatuře používá pojmenování šněcký Němec.²

Pro územně severo- české umění měl velký vliv vydání zákona číslo 134/67 Sb.

---

¹ HAHNOVÁ, Eva, *Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí*. 2. roz. vyd., Ústí nad Labem: Albis international, 1999, ISBN: 80-86067-38-6. s. 36.

² HAHNOVÁ, Eva, tamtéž, s. 36.

o práv spoločným, díky nimu se začali lidé začleňovat do nejrozvinutějších
volnohospodářských nebo i uměleckých spolků.³ Pokud diferenciací jednotlivých národů
v rámci habsburské monarchie započala především po napoleonských válkách, pak
rokem 1867⁴ došlo ke zcela zjevnému kulturnímu oddělení českého a německého prvku.
Vznikala vedle sebe různé sdružení, umělecké spolky,⁵ divadla, jedna česká, druhá
německá.

Na základě rakousko-uherského soupisu národností hájících v monarchii, kdy došlo
v roce 1880, pobývalo na území pozdějšího československého státu více obyvatel
německé národnosti, kdy rozhodujícím kritériem k jejímu přiznání byla obchodní síla.⁶
Ale přesto od 80. let 19. století převládalo do značné míry pojetí českých umělců, na
základě národní přislušnosti stanovené po vzniku československé republiky, umělecké
šlechty české, hájící na území Čech, Moravy a Slezska. V souvislosti s výše zmíněnými
fakty se začali šlechticové umělců sdružovat ve spolcích kvůli zachování kultury a
prosazování národnostní svébytnosti.⁷ Nejdelší z organizací, která vznikla v roce
1891, byla Společnost na podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách.⁸ Jako
jedna z mála národnostně šlechtických organizací, podporujících rozkvět německé
kultury, byla schopna pokračovat ve své existenci i po roce 1918. Samotný rok 1918 byl
velmi v rámci česko-německých vztahů zlomový a pro vývoj umění na území nově
vzniklého československého státu významný natolik, že v následující části je umělecko-
historický exkurz zahájen právě tímto rokem.

³ MIKULOVÁ, Soňa, *Jubilejní výstava Metzner-Bundu 1914-1944*. In: LEDVINKA, Václav, ed. *Documenta Pragensia*. sv. 20, Praha: Archiv hlavního města Prahy 2002, ISBN: 80-86197-40-9. s. 193.

⁴ BŘÍZDA, Pavel, *České země v evropských dějinách 1756-1918*. sv. 3, Praha: Litomyšl: Paseka, 2006, ISBN: 80-7185-793-9. s. 329.

⁵ V Čechách, na Moravě i ve Slezsku vznikala na české i německé straně ekvivalentních organizací, jejichž úkolem bylo podporovat vzájemnost, přinášet informace a prosazovat hospodářské zájmy té které národní skupiny. Viz MIKULOVÁ, Soňa, pozn. 3, s. 193.

⁶ SAMANOVÁ, Gabriela, *Národnost ve sítování lidu v českých zemích* [online]. [vid. 2. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100023s_Samanova-narodnost.pdf.

⁷ Vznik profesních svazů se stal nutností pro zachování kulturní jednoty a svébytnosti. Viz MIKULOVÁ, Soňa, pozn. 3, s. 194.

⁸ Společnost pro podporu Německé vědy, Umění a literatury v Čechách (Německá Akademie věd v Praze 1891-1945) byla založena především německými učiteli a vysokoškolskými profesory jako protijev české akademie věd a umění císaře Františka Josefa v Praze, založené roku 1890. Ve své činnosti se neomezovala pouze na podporu humanitních, přírodních a technických věd, ale programově se zabývala i kulturní politikou, vydavatelskou a organizační činností. Viz MÍTKOVÁ, Alena a NEUMÜLLER, Michael, *Společnost pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách. (Německá akademie věd v Praze). Materiály k dějinám a inventáři archivního fondu. 1891 - 1945*. Praha: Archiv AV ČR, 1994.

Bádání je založeno na průzkumu a analýze dobového německého tisku vydávaného v Liberci, jímž byly noviny *Reichenberger Zeitung*, *Die Zeit* a *Reichenberger Tagesbote*, které podle české retrospektivní bibliografie⁹ mají vycházet až do roku 1945, ale ve skutečnosti, následující po únoru 1944, nelze nalézt v libereckých archivních institucích, deník *Die Zeit* je však až do konce druhé světové války přístupný v jabloneckém archivu. Noviny *Reichenberger Zeitung* a *Die Zeit* jsou badatelům přístupny jak v Krajské veřejné knihovně v Liberci, tak také ve Státním okresním archivu v Liberci. *Reichenberger Tagesbote* se nachází již pouze ve Státním okresním archivu v Liberci. Informace, získané z dobového německého tisku, jsou porovnávány s obsahem katalogů, vydaných k jednotlivým výstavám, pokud bylo možné je dohledat. Katalogy jsou uskladněny ve fondech Státního okresního archivu v Liberci, popř. je možné do nich nahlédnout v knihovně Severočeského muzea v Liberci. Pro rok 1945 byly základní poznatky získávány ze studia *Kroniky města Liberce*, uložené ve Státním okresním archivu v Liberci.¹⁰

Cílem této práce je zmapování výstav výtvarného umění, které se v Liberci konaly ve stanoveném časovém rozmezí, tedy mezi lety 1937 až 1945. Základním předpokladem, z něhož se vychází, je, že i přes nepříznivou situaci na území hlavního města sudetské flupy konaly výstavy výtvarného umění i po roce 1937 resp. 1938, kdy přelá správa města oficiálně pod německou vládu. Vzhledem k tomu, že město Liberec bylo významným kulturním centrem, kde probíhalo mnoho nejrecentnějších výstav, je nutno tedy na závěr uvést přesné vymezení rámce, který je sledován s přihlédnutím k informacím z výše zmíněných pramenů.

Ke správnému pochopení tématu je třeba jeť vysvětlit základní pojmy, které jsou chápány dle individuálních zkušeností jedince. Pod pojmem výtvarné umění se rozumí, přesněji technika, kterou onen pojem zahrnuje, pouze malířství¹¹, sochařství¹² (skulptura¹³,

⁹ KUBÍČEK, Jaromír, et al. *Česká retrospektivní bibliografie. Svazek 1, Noviny. Díl 2, Noviny české republiky 1919-1945*. sv. 1, Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004. ISBN: 80-86249-27-1.

¹⁰ MĚSTSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR LIBEREC, *Kronika města Liberce 1945 až 1949*. Inv. č. 142, In: BOCK, Jiří, et al. *Městský národní výbor Liberec (1910) 1945 - 1990 (1995)*. Inventář Soka Liberec, 2006, ev. č. 353.

¹¹ Šdruh výtvarného umění, při kterém umělec barvou, malířskou technikou a malířskými nástroji pokrývá rovnou či zakřivenou plochu podloží, například desku v deskovém malbě, plátno závěsného obrazu, omítku nástenného malby. Viz BALEKA, Jan, *Výtvarné umění. Výkladový slovník (malířství/sochařství/grafika)*. 1. vyd. 1997, dotisk 2010, Praha: Academia, 2010, ISBN: 978-80-200-1909-7. s. 210.

plastika¹⁴⁾ a grafiku¹⁵⁾. Oblast užitého umění a skláské výroby spolu s dalšími projevy umlecké činnosti zde nahlíženy nejsou. Vzhledem k velkému množství výstav výtvarného umění, jež se v Liberci odehrávaly, zabývá se tato práce pouhým výběrem výstav, které byly v dobovém tisku reprezentovány nejvíce a selektovány na základě jejich obsahu. V přílohách je uveřejněna tabulka s výpisem všech nalezených výstav, které však nejsou blíže nahlíženy a do budoucna by mohly být ještě zpracovávány. Dále je nutno říci, že vzhledem k příslušnosti Liberce k říšské flup Sudety, se v přílohách této práce nachází německý slovník základních pojmů, které se v materiálech objevují nejčastěji.

Závěr je stanoven na základě jednotlivých skutečností vybraných z pramenů a porovnáním s odbornou literaturou, díky čemuž bude možno stanovit, jaké umění bylo v Liberci v časovém rozmezí devíti let navíc vnímáno umleckých výstav prezentováno a případně, zda se v něm odrazily dobové historické i společenské události.

---

¹²⁾ šdruh výtvarného umění, jež sochařským materiálem, sochařskou technikou a sochařskými nástroji vytváří objemové dílo, sochu (plastiku, sochařskou sochu), která může být volná, tj. rozprostřená do všech stran, nebo reliéfní, rozvinutá na rovné či zakřivené ploše. Viz BALEKA, Jan, tamtéž, s. 340.

¹³⁾ Škonečné dílo a zároveň unikát, založené na odebrání sochařského materiálu např. odtesáváním, odězaváním, odbroušením kamene, dřeva, alabastru, slonoviny, uhlí. Viz BALEKA, Jan, pozn. 11, s. 340.

¹⁴⁾ švytvoření modelu plastickým postupem, který je založen na přidávání hmoty, např. hlíny, vosku atd. Viz BALEKA, Jan, tamtéž, s. 340.

¹⁵⁾ šumění založené na tiskáckých postupech. Oblast grafiky je vymezována různými hledisky. Např. z etického hlediska kresby, kterou zanechával, zahrnoval do grafiky i kresby bez ohledu na materiál, v němž jsou provedeny: pravé rytiny na kostech a stěnách jesky, volné a studijní kresby na papíře, ale i akvarel. Viz BALEKA, Jan, c. d., s. 119-120.

1. Kritika pramen

Základní metodou bádání je analýza dobových pramenů, která vychází především z rozboru denního tisku vydávaného v Liberci v letech 1937-1945, uloženého ve Státním okresním archivu v Liberci a Krajské vdecké knihovně v Liberci. Pro sledované roky, kdy probíhaly v Liberci výstavy výtvarného umění, prezentující umlecké projevy českých Němců, je nutno vzít v potaz historické souvislosti a kriticky zhodnotit veškeré dostupné prameny. Na bázi dvou základních kritérií jsou rozdílány podle období a podle místa. Výchozím pramenem jsou hlavní dostupná média doby, která ovlivňovala, a jifi více, i méně, vnímání návštěvníků výstav výtvarného umění v Liberci. Je vycházeno z nejdostupnějšího média tiskových a tištěných let, kterým byl periodický tisk. Jako doplňkový materiál jsou nazírány katalogy zmínovaných výstav, popřímo jiné dobové reprezentativní tiskoviny. Sekundární literatura je pojímána jen okrajově, nebo samotné téma nebylo ještě zcela zpracováno a tudíž se jedná jen o zcela doplňující materiál, dlefitý pro kontext doby, zaměřený především na uvědomění významu, které dané výstavy mly p vodně zastávat.

1.1 Výchozí materiál

Jak bylo naznačeno výše, výchozím materiálem je periodický tisk,¹⁶ který byl ve sledovaném období v Liberci vydáván. Vzhledem k faktu, že hlavní městské flupy Sudety bylo osídleno převážně obyvatelstvem šnárodnostně ztotožněným s německou kulturou a p íslušností, byly pro tuto práci vybrány dobové prameny německého jazyka.

1.1.1 Rok 1937 a 1938

V prvních sledovaných letech vycházely v Liberci desítky novin, ale z celého po tu jsou nahlífleny pouze jediné, a to deník *Reichenberger Zeitung*¹⁷. Jednalo se o noviny liberálního charakteru. Jejich průměrný rozsah činil 30 stran. Výstavy výtvarného umění byly zmínovány v rubrice, která se rozprostírala maximálně na polovinu jedné

¹⁶ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 a 1929)*. sv. 1, 1. vyd., Praha: Libri, 2000, ISBN: 80-7277-027-6. s. 333.

¹⁷ KUBÍEK, Jaromír, et al. *Česká retrospektivní bibliografie. Sv. 1, Noviny české republiky 1919-1945*. sv. 1, Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004. ISBN: 80-86249-27-1. s. 319.

strany. Rubrika se nazývala „Literatur, Kultur und Wissenschaft“, jen na byla do sloupce, ale nebyl na ni kladen žádný zvláštní důraz.

Nadpis nebyl nijak výrazný, jako tomu bylo například u rubriky popisující sport, její kulturu následoval. Dále pak bývala kultura někdy i zcela potlačena, například odehrával-li se toho dne nějaký významný sportovní zápas či soutěž. Reichenberger Zeitung, vycházející od roku 1860, byly k dostání naposledy 5. listopadu roku 1938. Následujícího dne je nahradil dosavadní deník SDP „Die Zeit“, od tohoto data úřední deník NSDAP sudetské flupy.¹⁹

Dalším důležitým pramenem, který podrobně popisuje výstavu v Liberci probíhající v roce 1937, je časopis „Kunst und Handwerk: sudetendeutsche Monatsschrift für Malerei, Bildhauerei, Graphik“, nacházející se k dispozici v knihovně Severočeského muzea v Liberci, který hraje zásadní roli v první kapitole zabývající se rokem 1937, kde je dle kladně nahlížen stejně jako v celkové práci dobový denní tisk. Časopis se zabývá mimo jiné výstavou v Liberci z roku 1937. K bližšímu studiu jednotlivých výstav odehrávajících se v letech následujících pak slouží katalogy představující program výstav výtvarného umění, umělců a jejich díla.

1.1.2 Roky 1938 až 1944

Denním tiskem, zvoleným pro období 1938 až 1944, byly noviny Die Zeit, které dne 5. listopadu 1938 převzaly redakci Reichenberger Zeitung, protože ty téhož dne byly naposledy. Noviny Die Zeit se zaměřovaly na celostátní dění, ale ze zcela jiného úhlu pohledu. Vyzdvihovány byly úspěchy na straně a prohry na straně opozice. Samozřejmě v opačném případě došlo k zamlouvání německých úspěchů a zkrusování jednotlivých událostí ve prospěch Německa.

V novinách Die Zeit je v nově nastavené kultuře podstatně více prostoru, než kdy dříve celá jedna strana. Na tom by nebylo nic tak zvláštního, pokud se ovšem tento fakt porovná se stále se snižujícím celkovým rozsahem, kdy ke konci období jejich vydávání jsou noviny tvořeny celkem 4 listy, je jasné, že kultura v tomto případě hrála velmi důležitou roli. Rubrika, zprvu s názvem „Kultur und Wissenschaft“, posléze přejmenována na „Kultur

¹⁸ KUBÍČEK, Jaromír, et al. pozn. 17, s. 431.

¹⁹ KARPATSKÝ, Roman, et al. *Knihy o Liberci*. 1. vyd., Liberec: Dialog, 1996, s. 362.

und Volkstum, je jasně zvýrazněno velkým titulem a zcela tedy odporuje vzhledu i uspořádání kultury u Reichenberger Zeitung, kde byl titul snadno přehlédnutelný, pokud se o něj tená přímo nezajímal. Postupná eliminace jednotlivých listů u Die Zeit patrně souvisí s jejich zaměřením. Rubrika, zabývající se kulturou, hrála po celou dobu vydávání novin důležitou roli, díky čemuž se dá dohledat vývoj kulturních akcí až do konce roku 1944, kterým je ukončena dostupnost deníku v Liberci, a do května 1945, kterým je ukončena celková vydavatelská činnost redakce Die Zeit.

Pro rok 1944 byl pro doplnění informací probádán ještě liberecký deník šReichenberger Tagesbote, ²⁰ který je ve Státním okresním archivu v Liberci k dispozici až do června roku 1944. Po formální i obsahové stránce odpovídal orientaci deníku Die Zeit. Před ukončením své činnosti v červnu roku 1944 se jejich rozsah podobal rozsahu deníku Die Zeit, protože byly složené ze čtyř listů, přičemž kulturní záležitosti zaujímaly až jednu celou stranu.

1.1.3 Rok 1945

Navzdory absenci německého libereckého tisku ve Státním okresním archivu v Liberci, nelze vyvozovat, že vydavatelská činnost deníků během roku 1944 ustala. Pro zbytek roku 1944 a rok 1945 bylo nutné navštívit Státní okresní archiv v Jablonci nad Nisou, kde se nachází ve fondu novin Die Zeit výtisky až do konce druhé světové války a díky téměř kompletnímu zachování (chybí jen několik málo čísel) je lze využít k bádání.

Vzhledem ke komplikovanému dohledávání výtisků Die Zeit v posledních dvou letech vydávání, byl zpočátku použit pramen, tentokrát německého jazyka, Kronika města Liberce vydaná z činnosti Německého národního výboru. Reflektuje dobu až od osvobození Liberce, tedy od 8. května 1945. Psána byla až zpočátku, což vyplývá vyvolávání záznamů různých událostí prostřednictvím významných německých literátů. Její ráz mnohdy spíše populárně-naučného charakteru a navíc, jak byly výše zmíněné noviny zaměřeny především na město, tak kronika byla zcela opačného rázu, tedy protiněmecká.

Ke komplexnímu pohledu na zpracovávané téma byly též použity i dobové fotografie z fondu Státního okresního archivu v Liberci a Severoněmeckého muzea

---

²⁰ KUBÍČEK, Jaromír, et al. c. d., s. 319.

v Liberci. P edevším se jednalo o fotoalbum bývalého starosty města Liberce Eduarda Rohna²¹ s názvem *Meine Dienstzeit*,²² jež je badatelům k dispozici ve Státním okresním archivu v Liberci, spolu s dalšími jednotlivými dobovými fotografiemi postupnými v naskenované podobě ve sbírce fotografií.²³

1.2 Ti-tné písemné prameny vydané k výstavám

1.2.1 Rok 1937

Doplujícím pramenem, který byl použit pro analýzu esko-n mecké výstavy výtvarného umění v Liberci v roce 1937, byl katalog Sudeton mecké výstavy umění, jenž je k dispozici ve Státním okresním archivu v Liberci. Katalog je rozdělen do dvou částí, textové a obrazové. Textová část obsahuje základní organizační informace týkající se výstavy, dále pak abecední seznam vystavujících umělců spolu se soupisem jednotlivých uměleckých děl, které na této výstavě byly prezentovány. U každého uměleckého díla je posléze uvedena i technika jeho zpracování. V obrazové části jsou vyobrazení vybraných uměleckých děl, opatřené názvem díla, jménem jeho autora a technikou tvorby. Katalog je zaměřen nejen na prezentaci vystavovaných uměleckých děl, ale také na seznámení s hlavním záměrem výstavy, jímž se stala propaganda nacionálně-socialistických myšlenek.

Kromě katalogu byl k výstavě vydán i časopis *Kunst und Handwerk*, do nějž mohou badatelé nahlédnout v knihovně Severo-espého muzea v Liberci. Nezabývá se pouze samotnou výstavou, ale je v ní mimo jiné zastoupena. Text, který je výstavě v časopisu věnován, je členěn do tří hlavních kategorií, na malířství, plastiku a grafiku, které byly na výstavě zastoupeny. Na rozdíl od výše zmíněného katalogu, jsou k jednotlivým uvedeným uměleckým dílům napsány krátké popisy, co má dané dílo představit, kde autor čerpal, popřípadě, kde se inspiroval. Stejně jako výše zmíněný katalog, představuje i tento pramen výstavu v duchu nacionálně-socialistické propagandy, samozřejmě nepřímě, je třeba všechny prameny posuzovat kriticky s přihlédnutím ke kontextu doby.

²¹ KARPA Roman, et al. pozn. 19, s. 372.

²² ROHN, Eduard, *Meine dienstzeit*, fotoalbum. Dostupné v: Státní okresní archiv v Liberci.

1.2.2 Rok 1941

V roce 1941 byl také vydán katalog k výstavě, tentokrát se jednalo přímo o velkou výstavu Metznerbundu flupní úrovně, jejíž charakter odpovídal výstavě z roku 1937. Katalog, dostupný zájemcům o flupní výstavu z roku 1941, je opatřený do dvou základních částí, textové a obrazové. V textové části se objevují organizační informace, předmluva k výstavě od Konráda Henleina, je-li ji zařazená, dále je pak uveden abecední seznam vystavujících umělců, obohacený o soupis jednotlivých děl a jejich techniky zpracování. V obrazové části jsou vyobrazena vybraná umělecká díla, s popisky jako u katalogu z roku 1937. Tedy název díla, jméno autora a technika tvorby díla. I tento katalog prezentoval výstavu způsobilým, zaměřeným na co nejvíce masy obyvatelstva, které měly přijímat myšlenky nacionálního socialismu z nacistického Německa. K dispozici je badatelům v knihovně Severočeského muzea v Liberci.

1.2.3 Rok 1942

Pro výstavu konanou v roce 1942 byl opět vydán katalog, se skládal z textové části, se základní organizační strukturou a informacemi ke konání výstavy, následovala předmluva k výstavě od Franze Höllera, po níž následoval abecední seznam autorů, spolu s jejich vystavovanými díly a technikami tvorby, a z obrazové části, doplněné vyobrazeními jednotlivých vybraných děl spolu s jejich základními popisnými informacemi. I tento katalog měl dva úkoly. Zaprvé reprezentovat výstavu a představit jednotlivá umělecká díla, nutno však dodat, že graficky zobrazen byl pouze výběr z těch děl, což platilo pro všechny katalogy, je-li byly použity k této práci. Zadruhé opět nepřímo manipulativně působit na masy návštěvníků v duchu propagandy z nacistického Německa. Katalog se nachází v Krajské veřejné knihovně v Liberci.

1.2.4 Rok 1943

K výstavě konané v Liberci v roce 1943 lze použít katalog, uložený v Krajské veřejné knihovně v Liberci, který odpovídá charakteru katalogů zmíněných výše, ale na rozdíl od nich mu chybí úvodní strana se základními organizačními informacemi, je-li bylo nutné zjistit z textových zpráv deníku Die Zeit. Ve zbylé textové části nechybí abecední seznam vystavujících umělců, doplněný o soupis jednotlivých děl a technik,

jimi byla vytvořena. Obrazová část opatřena pouze výběrem několika děl se základními popiskami. Z jednotlivých vyobrazení je patrné, že převládá charakter výstavy zůstal zachován, tedy se jednalo o výstavu malířství, sochařství a grafiky.

1.2.5 Rok 1944

K roku 1944 je k dispozici v Krajské výtvarné knihovně v Liberci katalog vydaný k Jubilejní výstavě Metznerbundu, která se na rozdíl od předchozích výstav konala v Praze. Tématem této práce jsou sice výstavy v Liberci, ale pro doplnění informací bylo nutné nahlédnout i do katalogu pražské výstavy. Na rozdíl od předchozích zmínovaných katalogů nezabývá tento předmluvou, ale proslovem, který vedl Viktor Eichler při otevření výstavy v Praze. Následná struktura však zůstala stejná. Abecední seznam tvůrců, soupis děl s technikou tvorby. V obrazové části pak opět výběr několika vyobrazení vystavovaných děl spolu se základními popisky.

1.3 Sekundární literatura

Téma výstav českého výtvarného umění v Liberci v období 30. a 40. let 20. století nebylo doposud příliš zpracováno, přestože hrály v životě obyvatel hlavního města československé flupy Sudety nemalou roli. S libereckou výstavní činností sledovaného období této práce souvisí i velké tematické celky, které se spolu prolínají a dohromady dávají komplexní pohled na období od 1937 do 1945. Jedná se o spolek českých umělců Metznerbund, který se zásadním způsobem podílel na tehdejší umělecké tvorbě a výstavách v Liberci, dále pak propaganda, jejíž úkolem bylo vytvořit ideální ztvárnění umění a nakonec samo obyvatelstvo, navštěvující výstavy a přijímající prostřednictvím uměleckých děl myšlenky nacionálního socialismu.

K tématu Metznerbundu nebylo doposud vydáno mnoho publikací, ani článků. Za zmínku jistě stojí článek Soni Mikulové publikovaný ve sborníku Documenta Pragensia XX, v němž se zabývá jubilejní výstavou tohoto spolku, konající se v roce 1944 v Praze. V textu popisuje vznik spolku, cíl sjednocení českých umělců působících na území československého státu a popisuje samotnou pražskou jubilejní výstavu Metznerbundu.

Dále se tímto tématem zabývala Marie Rumíková, která se zaměřila na umleckou a výstavní činnost spolku, z nichž se po první světové válce Metznerbund vyvinul, a to Německo-český spolek umělců²⁴. Nejprve se zabývá problematikou německo-německých vztahů v 19. století, jež se staly výchozím bodem pro sdružování českých Němců a zakládání spolku. Posléze seznamuje s organizační strukturou onoho spolku a nakonec reflektuje samotné výstavy probíhající do roku 1914 na základě analýzy dobových kulturních a výtvarných periodik.

V souvislosti se však tématem Metznerbundu zabývá Anna Habánová, která publikovala několik článků v odborných sbornících, například *Fontes Nissae*, v nichž se souvislostem vedoucích k vzniku samotného spolku, především jeho liberecké odnože, její výstavní hale, a činnosti jednotlivých umělců stejně jako výstavám jejich tvorby.

Téma propagandy nacionálního socialismu je na rozdíl od výše zmínovaného spolku mnohem šlákovitější, což se dá vyvodit již z velkého množství prací, zabývajících se všemi možnými aspekty nacistické propagandy. V české republice tato problematika není příliš zpracovávána na rozdíl od zahraničních publikací, které se věnují jak nacionálně-socialistické manipulaci s masami obyvatelstva německého původu prostřednictvím článků, uměleckých děl a filmů (resp. všech dostupných médií období 1. poloviny 20. století), tak také nebezpečím její využitelnosti v současné době.

Přímo k propagandistickému umění byla uspořádána výstava v Německém historickém muzeu v Berlíně, v jejímž výsledku byl vydán katalog²⁵ reflektující veškeré možné projevy využívání umění pro nacistickou propagandu.

Publikace odkazující na nebezpečí propagandy jako takové byla napsána Peterem Reichelem,²⁶ který ve své knize *Světový klam* také popisuje vzájemné propojení politiky, nacistické ideologie s kulturou a uměním, jenž mělo vytvořit nejdokonalější možný systém pro zmanipulování co největšího počtu lidí, kteří se s propagandistickými myšlenkami shledávali v každodenním životě.

---

²⁴ RUMÍKOVÁ, Marie, *Deutsch-böhmischer Künstlerbund, jeho výstavy a kritiky* [online]. [vid. 24. 11. 2011]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217432/ff_b/?lang=en.

²⁵ Deutsches historisches Museum Berlin, *Kunst und Propaganda im Streit der Nationen 1930 bis 1945*. Dresden: Sandstein Verlag, 2007, ISBN: 3-937602-93-3.

²⁶ REICHEL, Peter, *Der schne Schein des Dritten Reiches. Gewalt und Faszination des deutschen Faschismus*. Hamburg: Ellert & Richter Verlag, 2006, ISBN: 3-8319-0213-5.

Nakonec by bylo dobré je-t zmínit monografii *Psychologie mas* od Gustava Le Bona²⁷, jenž se zabývá p ímo manipulací s velkým po tem lidí, nejen v období nacistické diktatury, ale v-eobecn p edstavuje r zné techniky, které jsou dodnes vyufívány k ovládání mysli obyvatel r zných zemí.

Je v-ak nutné vzít v úvahu, že se jedná jen o stru ný výtah z prací v nujících se propagandistickému ovládání tehdej-ího obyvatelstva, proto že materiál je k tomuto tématu k dispozici nespo et, a není proto možné je zmínit v-echny.

---

²⁷ LE BON, Gustav, *Psychologie der Massen*. Hamburg: Nikol, 2008, ISBN: 978-3-86820-026-3.

2. Metznerbund

Metznerbund byl jedním z nejvýznamnějších německých umleckých spolků na území československého státu. Vznikl v březnu roku 1920,²⁸ nedlouho po smrti významného českého sochaře Franze Metznera,²⁹ po němž byl pojmenován. Navázal na činnost Spolku německých umělců v českých zemích, který působil především v době první světové války na historickém území českých zemí. Spolek německých výtvarných umělců v českých zemích si nekladal výtvarné cíle, ale spíše se snažil sjednotit ve svých řadách co nejvíce početně českých umělců a zabránit jejich trvalému odchodu do říšských kulturních center i do Vídně. Na popud Franze Metznera došlo roku 1909 v důsledku názorových diferenciací ke vzniku nového Německo-českého spolku umělců. Ze Spolku německých výtvarných umělců v českých zemích se stal prvním prezidentem Metznerbundu Karl Krattner.³¹ Hlavním sídlem spolku se stala nejprve Praha, protože to bylo bydliště prezidenta spolku Krattnera. Ve 30. a 40. letech bylo sídlo přesunuto do Liberce, který je sledován v této práci. Základním cílem Metznerbundu bylo sdružovat všechny německé výtvarníky a umlecké skupiny ze SR, dbát o jejich zájmy, pořádát výstavy a získávat jim možnosti uplatnění.³² Sdružování umělců z převážně německy hovořících oblastí českých zemí, Moravy a Slezska bylo důležitější, protože mnoho z nich odcházelo studovat do Vídně, některého z kulturních center v Německu, i Francie.³³

Němečtí německí umělci se však cítili spokojení s organizací a strukturou Metznerbundu a tíhli spíše k umleckým vzorům z Paříže nebo Berlína. Tito se oddělili od liberecké větve původního Metznerbundu a založili skupinu šOktober-Gruppe, jejíž hlavním zájmem bylo soustředění na kvalitativní formu umleckých děl na rozdíl od

²⁸ HABÁNOVÁ, Anna, *Ulehčtilá soutěbovou národová poátky činnosti liberecké pobočky Metznerbundu. Výtvarná skupina Oktobergruppe a Erwin Müller* [online]. [vid. 25. 2. 2012] Dostupné z: <http://www.umeni-art.cz/cz/soubory/habanova.pdf>

²⁹ MOHR, Jan, *Franz Metzner. Socha, architektura mezi secesí a monumentem*. Liberec: Severočeské muzeum v Liberci, 2006, ISBN: 80-903595-4-X. s. 5.

³⁰ MIKULOVÁ, Soňa, pozn. 3., s. 195.

³¹ RUMÍŠKOVÁ, Marie, *Karl (Karel) Krattner (1862-1926)*. In: *Deutsch-böhmischer Künstlerbund, jeho výstavy a kritiky*. Pozn. 23, s. 41.

³² HOROVÁ, Anděla, ed. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. sv. 1. A-M. 1. vyd., Praha: Academia, 1995, ISBN 80-200-0521-8.

³³ HABÁNOVÁ, Anna, *Přelomení německých tradic Akademie výtvarných umění z Prahy do Liberce*. In: VALEŠ, Tomáš, *Work in progress*. Brno: Teagarden, 2011, ISBN 978-80-904654-2-8.

kvantitativních v Metznerbundu.³⁴ Nelze říci, že by se Metznerbund zabýval pouze podaným uměním, ale je třeba vzít v úvahu, že se jednalo o německé umělce, kteří se snažili vyrovnat umělcem říšským, ale z důvodu rostoucí provincializace československé republiky, vedlo vnímání uměleckých osobností Metznerbundu jako určitě šoutsideryů německého umělecké scény.³⁵

Pro tuto práci spočívá důležitost Metznerbudnu v jeho organizaci a působení na území sledované oblasti, kdy pořádal mnoho výstav celoflupní důležitosti.

---

³⁴ LEISTNER, Gerhard, *Zwischen Tradition und Moderne. Deutsche Malerei und Bildhauerei der böhmischen Länder*. In: *Stifter Jahrbuch*. Neue Folge, Bd. 7, Rieß-Druck und Verlag, 1993, ISBN 978-3-926303-30-1, s. 44.

³⁵ LEISTNER, Gerhard, Tamtéž, s. 44.

3. Výstavní místa

V letech 1937 až 1945 se v hlavním městě říšské flupy Sudety nacházelo hned několik prostor, které sloužily prezentaci umlecké tvorby německých výtvarníků umělců. Věchny prostory byly přístupné široké veřejnosti a byly relativně hojně využívány k výstavní činnosti, a koliv věchny nebyly zcela uzpůsobeny přímo pro vystavování uměleckých děl.

3.1 Metznerbundhalle a Výstavní hala Metznerbundu

Jednu z výstavních prostor vlastnil samotný výše zmíněný Metznerbund, který měl vlastní výstavní síň v dnešní Pražské ulici (dříve Schückerstrasse 21), která byla využívána jako výstavní hala od svého otevření dne 15. srpna 1920 až do roku 1938, kdy byla prodána jako jeden ze stavebních základů německé firmy Brouk a Babka, a posléze byla pro dezolátní stav roku 1943 stržena.³⁶

3.2 Gewerbemuseum a Průmyslové muzeum v Liberci

Hlavní budovou, v níž se konala většina uměleckých výstav, bylo pro výstavní účely upravené průmyslové muzeum v Liberci. Kromě výstav uměleckého charakteru se tam konaly i různé výstavy činností kulturních spolků, i výsledky historického bádání. V dnešní době nese muzeum název Severoněmecké muzeum v Liberci, které prošlo od konce druhé světové války menšími stavebními úpravami, ale celkový vzhled budovy zůstal beze změny. Muzeum sloužilo výstavním účelům po celou dobu sledovaného období, a to od roku 1937 až do roku 1944, kdy byla výstavní činnost muzea přerušena a do konce války nedošlo k jejímu obnovení. Ve sborníku Severoněmeckého muzea v Liberci ke stoletému výročí je zaznamenána výstavní činnost pouze do roku 1942, a navíc jsou jednotlivá léta, počínaje rokem 1937 a konče 1942, označeny jako poznamenaná švelmi výraznými nacionalistickými a šovinistickými tendencemi.³⁷

³⁶ HABÁNOVÁ, Anna, *Historie liberecké výstavní haly Metznerbundu v Schückerstrasse 21, dnešní Pražské ulici*. In: *Fontes Nissae*, . 10, Liberec, 2009, ISBN: 978-80-7372-553-2, s. 59-68.

³⁷ SEVERONĚMECKÉ MUZEUM V LIBERCI, *100 let Severoněmeckého muzea v Liberci*, Liberec: Severoněmecké muzeum v Liberci, 1973, s. 79.

3.3 Messehalle ó Liberecké výstavi-t

Nakonec je t eba zmínit je-t jeden prostor, využívaný pro výstavní účely, p estofe nikdy nebyl p ímo uzp soben pro dlouhodobou prezentaci um leckých děl. Jednalo se o liberecké výstavi-t .³⁸ V mezivále ném období se zde konaly nejen výstavy výtvarného um ní, ale i mezinárodní veletrhy. Sou asná podoba v-ak neodpovídá stavu, v n mfl p sobila jako jeden z výstavních sál Liberecka.

3.4 Donauhof ó Palác Dunaj

Palác Dunaj,³⁹ d íve Donauhof, nebyl p vodn zamý-len pro po ádání výstav výtvarného um ní. Od roku jeho výstavby, 1928, plnil tento pasáfový komplex hned n kolik funkcí. ŠP ízemí obsahovalo prodejní plochy (nacházelo se zde 14 r zných obchod), první patro bylo využíváno pro provoz poji-ovny a zbylá krom dvou posledních sloufíla k bydlení. Úst edním prostorem osmipodlařího domu byl Lichthof (sv tlý dv r), rozsáhlý, provzdu-n ý centrální prostor krytý mohutným nadsv tlíkem, do n jfl ústily ty i pasáfe.ó⁴⁰ Afl na sklonku druhé sv tové války za al být využíván k výstavní innosti esko-n meckého um ní.

---

³⁸ POCHE, Emanuel, et al. *Um lecké památky ech*, sv. 2, K-O, 1. vyd., Praha: Academia, 1978, s. 238.

³⁹ ZEMAN, Jaroslav, *Palác Dunaj-první vý-ková budova v Liberci a její tv rce*. In: *Památky Libereckého kraje 2010-2011.*, Liberec: Národní památkový ústav, Územní odborné pracovi-t v Liberci, 2011.

⁴⁰ *Palác Dunaj* [online]. [vid. 25. b ezen 2012]. Dostupné z: <http://liberec-reichenberg.net/stavby/karta/nazev/22-palac-dunaj>.

4. Výstavy

4.1 Rok 1937

Během roku 1937 se konalo hned několik výstav německo-německého výtvarného umění. Jak již bylo zmíněno v úvodu, nachází se jejich soupis v přílohách této práce, ale pozornost je upravena pouze na šedesátou meckou výstavu umění, která se konala na libereckém výstavišti od 19. září do 10. října roku 1937. K této výstavě byl vydán katalog, z něhož jsou vypsány základní informace, a následně doloženy články v libereckém periodickém tisku.

Jednalo se o prodejní výstavu, kterou pořádal Spolek Němců.⁴¹ Byla stanovena odborná komise, která měla vybrat z dostupných uměleckých děl, poskytnutých jednotlivými jejich tvůrci, ta díla, jež měla sloužit hlavnímu cíli výstavy. „Chceme vzdělavat a pomáhat, chceme přispět k tomu, aby se co nejvíce přibližovali z našeho lidu naučili rozpoznat pravé umělecké dílo a porozumět pravému umění.“⁴² Na tomto místě je dobré zmínit, že podle kritérií stanovených akademickou obcí uměleckého zaměření se hodnota uměleckého díla odráží v komunikaci tvůrce s příjemcem prostřednictvím kódovaného vyjádření určitých myšlenek a pocitů, které se mohou být zcela odlišné, a to na základě subjektivních zkušeností jednotlivých aktérů.⁴³

V současné době se nedá zcela říci, kteří umělci se angažovali pro myšlenky nacionálního socialismu zcela dobrovolně, a kteří byli donuceni na základě udržení existenčních podmínek. Podle článků v deníku *Reichenberger Zeitung* měla výstava přiblížit umění široké veřejnosti, vyčerpané hospodářskou krizí.

⁴¹ SCHLESINGER, Walther, *Der Bund der Deutschen in Böhmen*. Teplitz-Schönau: Bund der Deutschen in Böhmen, 1920.

⁴² „Wir wollen erziehen und helfen, wir wollen dazu beitragen, dass recht viele Volksgenossen das echte Kunstwerk erkennen lernen und dem wahren Künstler Verständnis entgegenbringen.“ Viz. WATZAL, Johannes, *Vorrede zur Sudetendeutschen Kunstausstellung in Reichenberger Messehalle 1937*. In: BUND DER DEUTSCHEN, *Sudetendeutsche Kunstausstellung 1937*, Teplitz-Schönau: Bund der Deutschen, 1937, Dostupné v: Státní okresní archiv v Liberci.

⁴³ „V umění však nepředpokládáme přesné překrytí obsahu sdělení tak, jak je chápe tvůrce a jak příjemce. Naopak u vnímatele předpokládáme, že si obsah sdělení nejen zrekonstruuje, nýbrž i dotvoří. Tím se sice rozvíjí možnost různých vlivů a do komunikace se dostávají náhodné inzuliny, na druhé straně se ovšem vytvářejí základní podmínky pro vznik estetického zážitku, jenž je vázán na osobní zkušenost vnímatele. Teprve osobní konkretizace díla v procesu jeho recepce je jedním z relativně konečných zastavení. Dílo jakoby vznikalo při svém vnímání znovu a znovu.“ Viz. KULKA, Jiří, *Psychologie umění*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: Grada, 2008, ISBN: 978-80-247-2329-7. s. 190.

Na výstav bylo reprezentováno 82 umlců s celkem 179 z oblasti malíství, sochařství a grafiky. Pro názornost jsou jednotlivé hodnoty zaznamenány do tabulky znázorňující zastoupení jednotlivých výtvarných technik a tematických okruhů na vystavovaných umleckých dílech na Sudeton mecké výstavě umění v Liberci v roce 1937 (viz Tab. 1.).

Technika	Počet vystavovaných děl	Procentuální zastoupení
Olejomalba	69	39 %
Rytina	19	11 %
Dřevoryt	22	12 %
Rudka	1	0,6 %
Kresba	26	15 %
Opuka	1	0,6 %
Akvarel	8	5 %
Sádra	8	5 %
Kamenina	4	2 %
Litografie	1	0,6 %
Mramor	1	0,6 %
Porcelán	1	0,6 %
Lept	1	0,6 %
Tempera	1	0,6 %
Freska	5	3 %
Keramika	2	1 %
Kva-	1	0,6 %
Pastel	1	0,6 %
Bronz	7	4 %

Tab. 1: Zastoupení jednotlivých výtvarných technik na vystavovaných umleckých dílech na Sudeton mecké výstavě umění v Liberci v roce 1937

Téma	Počet vystavovaných děl	Procentuální zastoupení
Krajina	65	43 %
Rodina	10	7 %
Žena	8	5 %
Dívka	10	7 %
Dítě	4	3 %
Chlapec	6	4 %
Muž	25	16 %
Autoportrét	6	4 %
Divoká zvířata	5	3 %
Domácí zvířata	3	2 %
Zatímčí	1	0,7 %
Kompozice	2	1 %
Kvadrát	8	5 %

Tab. 2: Zastoupení jednotlivých tematických okruhů na vystavovaných uměleckých dílech na Sudetoně mecké výstavě umění v Liberci v roce 1937

První zmínka o této výstavě byla vytištěna v rubrice „Schriftum, Kunst und Wissenschaft“ libereckého deníku *Reichenberger Zeitung* „Sudeton mecká výstava umění bude otevřena dne 19. září v půl jedenácté dopoledne na libereckém výstavišti.“⁴⁴

Další tisková zpráva byla vydána dva dny nato, s doplňujícími informacemi k plánované výstavě, jejíž předešlé stanovisko⁴⁵ bylo v Karlových Varech, kde měla výstava nenadálý úspěch a dokonce byla i prodloužena. Oproti umělecké vybavenosti v Karlových Varech však byla liberecká expozice Sudeton mecké výstavy umění doplněna na několik dalších výtvořů sudeton meckých umělců. Výstava měla být od nedělního poledne všeobecně přístupná, ale pro jeden den zůstaly brány výstaviště

⁴⁴ Die Sudetendeutsche Kunstaussstellung. *Reichenberger Zeitung*. Reichenberg: Stiepel, 1937, ro. 78, . 219, s. 4, ISSN 1214-6587.

⁴⁵ Die Sudetendeutsche Kunstaussstellung in den Messehallen in Reichenberg. Tamtéž, ro. 78, . 221, s. 4.

zavěně. Stalo se tak dne 21. září 1937 u příležitosti slavnostního pohřbu Tomáše Garrigue Masaryka⁴⁶ doprovázeného státním smutkem.

V úterý 21. září 1937 zůstalo liberecké výstaviště skutečně uzavřeno, ale alespoň v tisku se objevila odlehující zpráva informující veřejnost o vernisáži Sudetoněmecké výstavy umění, konající se v neděli 19. září v části šMessehalle-Ost⁴⁷. Během akce slavnostního otevření výstavy, kterou uspořádal Spolek Němců, pronesl úvodní řeč farář Wehrenfennig.⁴⁸ Mezi pozvanými se objevilo mnoho známých osobností. Za jednoho z nejvýznamnějších byl v novinách představen akademický básník Dietzenschmidt.⁴⁹ Posléze se článkem zmiňuje o dalším programu vernisáže. Po úvodní řeči faráře Wehrenfenniga následovalo několik málo minut ticha za zesnulého bývalého prezidenta. Když skončilo tiché vzpomínání, zvolal Wehrenfennig, vedoucí Spolku Němců, právem otevřenou výstavu památce Tomáše Garrigue Masaryka: „tato výstava bude otevřena v duchu zemřelého, i duchu pravdy a lidskosti. Tomuto duchu má také výstava sloužit, nejen na první pohled viditelné, nýbrž vnitřní pravdě, která ukazuje podstatu věci.“⁵⁰

Dle sborníku Severočeského muzea se léta 1937 až 1942 jevila jako jakási šedá léta muzejního výstavnictví⁵¹ v Liberci, protože bylo vystavováno jen nacionálně-socialistické umění, sloužící k propagandě nacistické ideologie, zatímco například hodnotné muzejní sbírky byly uchovávány v depozitáři veřejnosti nepřístupných. Z proslovu Wehrenfenniga, který se dá sice vysvětlovat různě, ale vezmou-li se v úvahu dobové skutečnosti, vyplývá, že mělo být vystavováno umění, které by bylo přístupné všem návštěvníkům, aniž by museli absolvovat v uměleckém oboru akademické vzdělání. Dále dodává, že přesným účelem výstavy je představit jakoukoliv uměleckou

⁴⁶ KARPATSKÝ, Roman, et al. *Kniha o Liberci*. 1. vyd., Liberec: Dialog, 1996, s. 345.

⁴⁷ KARPATSKÝ, Roman, MOHR, Jan a VURSTA, Pavel. *Kouzlo starých pohlednic Liberecka*. 1. Vyd., Liberec: Agentura 555, 1997, ISBN 80-238-1496-6. s. 144-145.

⁴⁸ TURNWALD, Erik, *Heimat und Kirche - Festschrift zum 90. Geburtstag von D. Erich Wehrenfennig*. Wien: Johannes-Mathesius-Verlag, 1963.

⁴⁹ KOSATÍK, Pavel, *Menší knížka o německých spisovatelích z české a Moravy*. 1. vyd., Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2001, ISBN 80-85844-79-6. s. 215.

⁵⁰ „Diese Ausstellung werde im Geiste des Verstorbenen eröffnet, im Geiste der Wahrheit und der Menschlichkeit. Diesem Geiste solle auch die Ausstellung dienen; nicht der äußerlich sichtbaren, sondern der inneren Wahrheit, die das Wesen der Dinge zeigt.“ Viz Die Sudetendeutsche Kunstausstellung. In: *Reichenberger Zeitung*, ro. 78, č. 222, s. 5.

⁵¹ SEVEROČESKÉ MUZEUM V LIBERCI, pozn. 37, s. 78-79.

innost, která šse zrodila z n mecké du-e⁵². Po slavnostním zahájení prob hla zcela první prohlídka vedená u ítelem oboru historie um ní Schafferem⁵³ (D ín), jenfl jednotlivá díla p íblífoval obdivovatel m. V odpoledních hodinách bylo mořné výstavu jífl bez jakýchkoliv omezení nav-tívit. Po adatelé výstavy mohli jífl po prvním dni konstatovat, ře výstava m la úsp ch, nebo náv-t vnost p ekonala jejich p vodní o ekávání.

Krom popisu vernisáře se mohli tená i dozv d t, o jaká díla se výstava rozrostla oproti jejímu prvnímu stanovi-tí v Karlových Varech a stru n byl nazna en jejich vzhled s p íblířným nastín ním nálady a pocit , jenfl samotná díla m la evokovat. Pro nedostatek místa, musely být n které výtvořy odebrány, ale naopak v t-í mnořství bylo p ídáno, takře se p esto m li náv-t vníci výstavy na co t -ít. Hlavním d vodem pro áste nou obm nu prezentovaných prací bylo, ře prvotní idea, v níř řVýstava, která chce v úplnosti reprezentovat sudeton mecké um ní, není ucelená.⁵⁴ Dle po adatel výstavy se dostalo na úplnosti, ale stále je-t nebylo dosařeno ideálního stavu, aby mohly být vystaveny ve-keré výsledky tv r í práce sudeton meckých um lc . Dopř ující informace k prom n exponát výstavy uzavírá prohlá-ení: řKarlovy Vary byly po átek, Liberec je krok vp ed o cíl je je-t p ed námi.⁵⁵

Jak i sám autor lánku p íznává: řVýstava jde do -í e.⁵⁶ Po áte ní rozpor, který vedl je-t p ed první sv tovou válkou k roz-t pení Spolku n meckých um lc v echách, se op t vyno il na sv tlo. Na místo dvou vzájemn sí odporujících stran se v-ak tentokrát um lci shodli na společném cíli, p íblířit své výtvořy co nejv t-ímu po tu p íslu-ník n mecké národnosti. řZe dvou mořností ó zam ít se bu na to v cné a podle mén , p ísn vybraných d l p edat silný a uzav ený dojem sudeton meckého um ní, nebo skrze

⁵² Die Sudetendeutsche Kunstausstellung in Reichenberg. In: *Reichenberger Zeitung*, ro . 78, . 222, s. 5.

⁵³ LEISTNER, Gerhard, pozn. 34, s. 61.

⁵⁴ řDie Ausstellung, die die sudetendeutsche Kunst im ganzen repräsentieren will, nicht vollständig war.ō Viz Die Sudetendeutsche Kunstausstellung in Reichenberg. In: *Reichenberger Zeitung*, ro . 78, . 222, s. 5.

⁵⁵ řKarlsbad war ein Anfang, Reichenberg ist ein Fortschritt ó das Ziel ist noch vor uns.ō Viz Die Sudetendeutsche Kunstausstellung in Reichenberg. In: *Reichenberger Zeitung*, tamtéř, s. 5.

⁵⁶ řDie Ausstellung geht in die Breite.ō Viz Die Sudetendeutsche Kunstausstellung in Reichenberg. In: *Reichenberger Zeitung*, c. d., s. 5.

příjem velkého množství umělců a dle tohoto umění rozvinout jako panorama – si záměrně vybrala tu druhou.⁵⁷

I přes svou tematickou rozlehlost, kterou výstava zaujímala, stále nemohla plně prezentovat sudetoněmecké umělce, protože někteří z nich byli jiní v zahraničí. Jedním takovým byl například Josef Hegenbarth nebo Josef Dobrowsky.⁵⁸ Dále je zajímavé, že i přes svou stejnou širší působnost českých Němců z pohraničí a českých Němců z Prahy,⁵⁹ nedoložíme u pražských uměleckých i výtvarníků na výstavě, což bylo v tisku nahlíženo negativně.⁶⁰ Vzhledem k tomu, že němečtí umělecký i výtvarníci, souhlasili s nacistickou ideologií a jejím zneužíváním umění k propagandě, což je patrné ufl jen z množství emigrujících umělců, kteří odcházeli dokonce i ze samotné Prahy – například do Prahy, především po roce 1933⁶², i jiných kulturních metropolí, kde mohli svobodně bez jakékoliv dikce rozvíjet své vlohy.

Dne 24. září 1937 obdržela *Reichenberger Zeitung* další zpráva o výstavě, tentokrát jen informačního rázu, týkající se hodnoty vstupného, které činilo šPro dospělé 3 Kč, pro hromadné návštěvníky 2 Kč/os. a děti 1 Kč. Pro školních návštěvníků budou vydány volné vstupenky pro děti z chudých poměrů.⁶³ V následujících výtiscích byly

⁵⁷ „Sie hat von den zwei Möglichkeiten sich auf das wesentliche zu beschränken und an Hand weniger, streng ausgewählter Werke einen starken und Geschlossenen Eindruck von sudetendeutscher Kunst zu geben, oder durch die Aufnahme vieler Künstler und Werke diese Kunst wie ein Panorama aufzurollen – absichtlich die zweite gewählt.“ Viz Die Sudetendeutsche Kunstausstellung in Reichenberg. In: *Reichenberger Zeitung*, pozn. 50, s. 5.

⁵⁸ LAHODA, Vojtěch, Proměny realismu a kubismu v malířství dvacátých a třicátých let. In: LORENZOVÁ, Helena, ed. et al. *Dějiny českého výtvarného umění*. sv. IV/1. 1890/1938, 1. vyd., Praha: Academia, 1998., ISBN 80-200-0587-0. s. 135.

⁵⁹ ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské říši Sudety (1938-1945)*. V českém jazyce 1. vyd., Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7203-390-5. s. 317.

⁶⁰ „Man kann auf die in Prag tätigen Maler Kopf, Kurt Hallegger, Ludwig Püschel und Fritz Kaufek nicht verzichten, desgleichen auf die deutschen Professoren der Akademie, die unseren Nachwuchs unterrichtet. Die Graphik wäre durch Robert Stubner, Rudolf Jakubek, Felix Bartl und andere zu ergänzen.“ Viz Die Sudetendeutsche Kunstausstellung in Reichenberg. In: *Reichenberger Zeitung*, pozn. 50, s. 5.

⁶¹ HOLZ, Keith, *Modern German art for thirties Paris, Prague, and London: resistance and acquiescence in a democratic public sphere Social history, popular culture, and politics in Germany*. Michigan: University of Michigan Press, 2004, ISBN: 0472113704. s. 2-3.

⁶² „Prague's cultural avant-garde and large German-speaking population, which supported a vibrant Germany literary culture and theater life, and Paris's reputation as the international center of modern art.“ Viz HOLZ, Keith, tamtéž, s. 2.

⁶³ „Normal 3 Kč, bei Gesellschaftsbesuchen 2 Kč und Schüler 1 Kč. Bei Schulbesuchen werden Freikarten für unbemittelte Schüler gegeben.“ Viz Sudetendeutsche Kunstausstellung Reichenberg. In: *Reichenberger Zeitung*, ro. 78, . 226, s. 4.

prezentovány prohlídky vedené: Xaverem Schafferem (Podmokly), editorem Jakschem nebo Dobrovským (Liberec).

Poslední den výstavy, nedle 10. října 1937, proběhlo ještě několik prohlídek, které byly zakončeny v 17:00 hodin poslední závěrečnou komentovanou prohlídkou po expozici Sudetoněmecké výstavy umění v Liberci, vedenou Dobrovským (Liberec).

Zpráva, která uzavírá výstavní činnost roku 1937, sledovanou v této práci, se objevila v *Reichenberger Zeitung* dne 24. 11. 1937 pod titulkem švýzva pro všechny Němce mecké umění je-tisko-jizerské flupy.⁶⁴ Jednalo se o určitou možnost prezentace šesti meckých výtvarných umělců během konání flupní výstavy pod vedením Je-tisko-jizersko-flupního spolku Němců⁶⁵, jejíž byla plánována v roce 1938 a jejímž cílem byla reprezentace veškerého uměleckého konání v severo-české flupě. Tato výstava byla výchozím bodem pro velkou výstavu sudetoněmeckého umění, jak již bylo uváděno výše, která se měla konat každým rokem. Pro upřesnění, jaké umělci se flupní výstavy mohou účastnit, byl vypsán přesný seznam míst, zahrnující šOkruh Liberec, Jablonec nad Nisou, Tanvald, Frýdland, Jablonné v Podještědí, Chrastava, Nové Město pod Smrkem, Město n. M. Mimoň, Cvikov, Rochlice a český Dub.⁶⁶ Tímto svoláním byla zcela ukončena jedna etapa výstavy Sudetoněmeckého umění v Liberci.

4.2 Rok 1938

Rok 1938 byl především pro obyvatelstvo českého pohraničí plný zásadních zvratů, které do budoucna ovlivnily životy mnoha lidí, nejen v sudetoněmecké oblasti, ale v celé Evropě. V roce 1935 se konaly volby,⁶⁷ které značně pozměnily dosavadní ráz politické scény v tehdejší československé republice. Na rok 1938 byly

⁶⁴ šAufruf! An alle schaffenden deutschen Künstler des Jeschken-Iser-Gaues! ů Viz Jeschken-Iser-Gau des Bundes der Deutschen. Gaukulturausschuss. In: *Reichenberger Zeitung*, ro. 78, č. 277, s. 4.

⁶⁵ Bund der Deutschen des Jeschken-Iser-Gaues in Reichenberg [online]. [vid. 28. března 2012]. Dostupné z: <http://startext.net-build.de:8080/barch/MidosasSEARCH/R153-18329/index.htm?kid=28814fe3-1bcc-4117-86c1-7eec2c91c68c>.

⁶⁶ šBezirke Reichenberg, Gablonz, Tannwald, Friedland, Deutsch-Gabel, Kratzau, Neustadt, teilweise Niemes, Zwickau, Rochlitz und Böhm.-Aicha. ů Viz Jeschken-Iser-Gau des Bundes der Deutschen. Gaukulturausschuss. In: *Reichenberger Zeitung*, pozn. 64, s. 4.

⁶⁷ TROCHOVÁ, Gabriela, et al. *České země v evropských dějinách*. sv. 4, 1. vyd., Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-795-5. s. 91.

naplánovány volby⁶⁸ nové, tentokrát obecní, jež byly probíhány v květnu. Do té doby se však událo mnoho událostí, značně ovlivňujících výsledky voleb. Od roku 1935 stále sílící strana SdP si získávala velmi dostupnými prostředky více nových členů. Bylo by zavádějící tvrdit, že všichni, kdo se hlásili k podpoře strany SdP, ji opravdu podporovali.

Jednou z rozhodujících událostí roku 1938 byl šanghaiský Rakouskař,⁶⁹ mající špovzbuzující charakter na nacionálně-socialisticky smýšlející obyvatelstvo Liberce. Po tomto rozšíření šlo o nové území se zvedla vlna nových příchozích členů SdP, ale nutno říci i emigrantů, nejen ze Severoslovenského pohraničí, ale také z Německého šle. Následně byl v Liberci vyhlášen stranou SdP šzost ený bojkot slovenského zboží, podobně jako v minulosti mnohokrát proklamovaných: Němec kupuje jen u Němce.⁷⁰

Oslavy prvního Máje se staly předvolebním bojem mezi demokraty a stranou SdP. I přesto, že se Konrád Henlein⁷¹ veřejně zmínil o plánech odtržení pohraničí od československého státu, účast na jeho akci převládla mnohoství předhlížejších manifestací sociálních demokratů, přiblížen se zúčastnilo 33 000 obyvatel. Předvolební agitace vyvrcholily ve dnech 22. 5., 29. 5. a 12. 6., kdy se konaly obecní volby.

Následující vývoj již vypovídá sám za sebe. Pro československou republiku bylo rozhodující podepsání Mnichovské dohody v září 1938, pro obyvatelstvo Liberce se osudným stal 8. říjen téhož roku, kdy vstoupila německá vojska do Liberce šv rámci obsazování tzv. pátého pásma. Liberec se tak stal na dobu šesti a půl roku součástí Německa a zároveň politickým a správním střediskem flupy Sudety s titulem flupní hlavní město.⁷²

Sílicí vliv SdP a Konráda Henleina se odrazil a již přímě, i nepřímě i ve světovém ní. Dne 15. února 1938 byla vytištěna v deníku Reichenberger Zeitung zpráva související s Metznerbundem. Nejednalo se přímě o výstavní innost, ale o změnu ve vedení liberecké větve Metznerbundu. Prostřednictvím článku bylo tená m oznámeno,

⁶⁸ PÁNEK, Jaroslav a kol. *Dějiny českých zemí*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1544-8. s. 334-335.

⁶⁹ BRANDES, Detlef, *Die Sudetendeutschen im Krisenjahr 1938*. München: R. Oldenbourg Verlag, 2008, ISBN: 978-80-486-58742-5. s. 51.

⁷⁰ KARPA Roman a kol. *Stalo se na severu českých zemí 1900/2000*. 1. vyd., Liberec: Nakladatelství 555, 2001, ISBN 80-86424-17-0. s. 67.

⁷¹ HRUŠKA, Emil. *Konrad Henlein: život a smrt*. 1. vyd., Praha: BMSS-Start, 2010, ISBN 978-80-86140-67-4.

⁷² KARPA Roman a kol. pozn. 19, s. 362.

Ve v sobotu se v Liberci konalo hlavní zasedání Metznerbundu, jehož hlavním cílem bylo projednání kulturní akce vyhlášené Spolkem Němců.⁷³ Dosavadním předsedou Metznerbundu byl architekt Kerl z Liberce, jenž se vzdal svého postu pro nepřítomnost, které ale nemohl nic společného s přijmutím vedoucí pozice v Redakci časopisu *ŠKunst und Handwerk*.⁷⁴ Na jeho místo byl dosazen malíř z Jablonce nad Nisou, profesor Ernst Seiboth,⁷⁵ čímž došlo i k přesunu hlavního vedení spolku z povodního Liberce do Jablonce. Další členy vedení byli: šlechtic Wilhelm Srb-Schlossbauer, Karlovy Vary (zástupce vedoucího), E. Baudisch, malíř, Jablonec nad Nisou (tajemník), Raimund Wiese, malíř, Jablonec nad Nisou (zástupce tajemníka), Siegfried Scharf, zlatník, Jablonec nad Nisou (pokladník), Prof. Dyonis Riedl, sochař, Jablonec nad Nisou (zástupce pokladníka).⁷⁶

Další publikovaná zpráva v liberálním denním tisku Liberce vyšla dne 16. dubna 1938. Tato přišla jako lákadlo pro výstavu probíhající v libereckém pražském muzeu u příležitosti znovuoobnovy výtvarné činnosti profesora Franze Thieleho⁷⁷, který v posledních letech vystavoval svá umělecká díla jen ve velmi výjimečných případech.

Výstava, kterou nyní prezentoval svou uměleckou tvorbu, byla specifická množstvím skic, jež byly připraveny Thieleho uměleckým společenstvím. Skic, které jsou zde po etnicky zastoupeny i kresby v tužce a barvě stejně jako akvarely, shrnují období okolo 4 desetiletí.⁷⁸ Franz Thiele obdržel, po ukončení svého vzdělání na vídeňské Akademii umění⁷⁹, v roce 1892 státní cestovní stipendium s platností po dobu dvou let, během nichž navštívil Itálii, Sicílii a Tunisko. Z výsledků jeho tvůrčí činnosti je patrné, kde na něj kultura zapůsobila nejvíce, protože skic, jež prezentoval, byly italského původu.

⁷³ Nepřímě lze z tohoto oznámení odvodit, že Spolek Němců ovlivňoval činnost Metznerbundu a stanovoval pravidla, jímž se musel spolek řídit.

⁷⁴ KERL, Karl, *Kunst und Handwerk: sudetendeutsche Monatschrift für Malerei, Bildhauerei, Graphik*. Reichenberg: Kraus, 1938.

⁷⁵ *Künstler aus dem Jeschken-Isergebirge*. Böblingen: Wilhelm Schlecht, 1988, ISBN: 3-9245-13-48-1. s. 198-200.

⁷⁶ Die Hauptversammlung des Metznerbundes. In: *Reichenberger Zeitung*, ro. 79, . 38, s. 6.

⁷⁷ Franz Thiele, (nar. 1868, Frýdlant), byl prvním německým profesorem na Akademii umění v Praze. Během jeho více jak 30 letého působení vyučoval české i německé studenty Akademie umění v Praze malířství, ale zároveň dbal na to, aby studenti neztratili svou vlastní osobnost. Viz LEISTNER, Gerhard, pozn. 34, s. 47.

⁷⁸ Die Skizzen, die hier zahlreich vereinigt sind, sind Zeichnungen in Bleistift und Farbe sowie Aquarelle, die umfassen eine Zeit von über vier Jahrzehnten. Viz Prof. Franz Thiele in Nordböhmischen Gewerbemuseum. In: *Reichenberger Zeitung*, ro. 79, . 90, s. 5.

⁷⁹ Akademie der bildenden Künste Wien [online]. [vid. 29. 3. 2012]. Dostupné z: <http://karlsplatz.org/institutions/akademie>.

Franz Thiele, přes umleckou hloubku svých kreseb dokáže nabídnout jakémukoliv obdivovateli jeho práce něco osobitého, co si v daných obrazech nalezne každý na základ svých vlastních zkušeností a emocí. Thieleho nejvýtečností je, jak se uveřejňuje v článku o výstavě, šjistě ovládní umleckých prostědek; přitom sjednocuje v nich jasné pozorování se sv domitou reprodukcí světa s nápadným sklonem k své zářícímu, téměř jasněmu lesku na objektech.⁸⁰ V jeho tvorbě, obzvláště patrné je to u innosti posledních let, se promítají vlivy Vídeňské akademie umění, inspirací alpskými vrcholy, a jeho severo-ěeského prostředí, nebo čerpá z frýdlantského okolí.

Návštěvníci výstavy se mohli těžit na nejzřejmější ztvárnění krajiny, inspirovanými válkou v Montenegro a Albánii⁸¹ propojené s krajinnými prvky Balkánu, které dohromady působí na své recipienty⁸² radostným dojmem. Štak je tento celek, který je zde představován, přezem Thieleho prací, nejen z vrcholného období, v němž vznikaly ty nejvýtečnější malby, nýbrž i do jisté míry z období vedlejších: pohled na to, co vzniklo bezprostředně před přírodou a její krásu v něm odpovídajícím odráží.⁸³

Poslední zpráva, pojednávající o výstavní innosti výtvarného umění v Liberci, byla publikována dne 20. dubna 1938. Jednalo se o opětnou změnu ve vedení Metznerbundu, o němž bylo rozhodnuto na hlavním shromáždění umlecké elity tohoto spolku z libereckého kraje. Sídlo nového vedení se mělo nacházet opět v Liberci a personální zastoupení bylo zvoleno následující: špědseda: malíř a grafik Josef Jäger⁸⁴, zástupce: architekt Oskar Baudisch, tajemník: designér Oswald Skolau, zástupce: akademický sochař Karl Kolatschek, pokladník: akademický malíř Hans Thuma, zástupce: grafik Alfred Kindermann.⁸⁵

⁸⁰ „Sichere Beherrschung der künstlerischen Mittel; er vereinigt dabei eine sachlich klare Betrachtung und gewissenhafte Wiedergabe der Welt mit auffallender Neigung zum üppig Strahlenden, zu einem beinahe südlichen Glanz auf den Dingen.“ Viz Prof. Franz Thiele in Nordböhmisches Gewerbemuseum. In: *Reichenberger Zeitung*, pozn. 78, s. 5.

⁸¹ PAULOVÁ, Milada, *Balkánské války 1912-1913 a český lid*. Praha: Nakladatelství československé akademie v d, 1963, Rozpravy československé akademie v d, ro. 73, seř. 4.

⁸² Přijemce (v této práci označení návštěvníka výstavy výtvarného umění, který přijímá myšlenky umělců sdělované prostřednictvím umleckého díla).

⁸³ „So ist das Ganze, das hier geboten wird, ein Längsschnitt durch Thieles Werk, nicht durch die Mitte, in der die grossen Gemälde stehen, sondern gewissermassen neben ihr: ein Blick auf das, was unmittelbar vor der Natur entstanden ist und deren Schönheit getreu und Ansprechend widerspiegelt.“ Viz Prof. Franz Thiele in Nordböhmisches Gewerbemuseum. In: *Reichenberger Zeitung*, pozn. 78, s. 5.

⁸⁴ EBEL, Martin, VLČEK, Pavel a MENDELOVÁ, Jaroslava, eds., *Josef Jäger: kopie*. Praha: Scriptorium, 1998, ISBN 80-902597-1-5.

⁸⁵ Metznerbund ó Kreis Reichenberg. In: *Reichenberger Zeitung*, ro. 79, č. 93, s. 5.

Více zpráv z umleckého prostředí se jifi v deníku Reichenberger Zeitung do ukončení jejich vydavatelskéinnosti dne 5. listopadu 1938, kdy převzala redakce novin Die Zeit vydavatelskou agendu dosavadního deníku, neobjevilo. Dne 6. listopadu probíhala v prostorách libereckého výstaviště akce vplynutí SdP do NSDAP, během jejíhož průběhu předal Konrád Henlein vlajku SdP Rudolfo Hessovi, čímž ukončilinnost své strany.⁸⁶

Necelý měsíc od zániku SdP byla naplánována návštěva Adolfa Hitlera,⁸⁷ jenž měl přijet dne 2. prosince 1938 do Liberce a zde, před libereckou radnicí promluvit k novopřidruženému sudetonmeckému lidu. Den před jeho příjezdem publikoval deník Die Zeit zprávu o plánované výstavě výtvarného umění šosudový boj Evropy na východě⁸⁸ v prostorách výstaviště hlavního města říšské flupy Sudety, která se měla konat od 20. ledna do 15. února 1939. Specifikem této výstavy byl její charakter. Jifi se nejednalo o tvorbu eskonmeckých umělců, ale říšskonmeckých⁸⁹ tvůrců, jejichž tvorba byla poprvé představena ve ejnosti u příležitosti oslav dne partaje Velkonmecka⁹⁰ v Norimberku. Výstava tehdy měla úspěch u návštěvníků a svůj úkol výchovy v duchu ideologie NSDAP⁹¹ povýšila na putovní výstavu, v následujícím roce, díky úspěšné politice nmeckého Vůdce Adolfa Hitlera, se měla konat i v hlavním městě novovzniklé flupy.

Poslední informací, jež obíhala tenále libereckého denního tisku v den návštěvy Adolfa Hitlera v Liberci, byl jeho projev o funkci umění, poprvé zveřejněný v Nmeckém tisku v roce 1933. Vzhledem k deflitosti Hitlerových tezí o umění, jimiž byli nuceni se umělci od té doby řídit, je jeho popis spolu s příkladem obsažen v příloze

---

⁸⁶ KARPA Roman a kol. pozn. 70, s. 73.

⁸⁷ KURAL, Václav a kol. *Studie o sudetonmecké otázce*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, ISBN 80-85864-61-4, s. 28.

⁸⁸ šEuropas Schicksalskampf im Osten – Viz Ausstellung: šEuropas Schicksalskampf im Osten kommt nach Reichenberg. In: *Die Zeit*, ročník 4, číslo 271, s. 11.

⁸⁹ šImperial Germans is the common translation of the German word Reichsdeutsche (adj. reichsdeutsch). It refers to German citizens, and by the word sense means people coming from the German Empire, i.e. Imperial Germany or Deutsches Reich, between 1871 and 1945 (and later when referring historically to these times). – Viz *Imperial Germans* [online]. [vid. 24. března 2012]. Dostupné z: <http://dictionary.reference.com/browse/bushel>.

⁹⁰ *Bericht an den in der Zeit vom 18. bis 21. März 1938 stattfindenden Parteitag [der DSAP] in Reichenberg*. Prag: Parteivorstand der DSAP, 1938.

⁹¹ fiALOUDEK, Karel a HULICIUS, Eduard, eds. *Encyklopedie politiky*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd., Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-209-0. s. 280.

této práce. Aby bylo možno hledět na výstavní činnost ve sledované době kriticky, je nutno se seznámit s hlavními myšlenkami člověka, který diktoval veškerá pravidla společnosti. Jediným pramenem pro pochopení stavu umlecké tvorby konce 30. let 20. století u německo-německého obyvatelstva je dílo samotného velkého švédce, švédce Mein Kampf, který je třeba opět nahlížet kriticky, a vnímat každé slovo, protože při nedostatečné pozornosti mohou snadno uniknout zásadní myšlenky manipulativního charakteru, které jsou vyvíjeny ve všech aspektech každodenního života.

Pro tuto práci jsou zcela zásadní dvě myšlenky, které dokládají, že na první pohled ulehčitelé cíle zprístupnění neznámého jazyka umění ve společnosti byly v pozadí zcela jiný cíl. Na tomto místě jsou pouze nastíněny, jejich popis a příklad se nachází v přílohách. Prvním bodem je nutnost propagandy, kdy Adolf Hitler poukazoval na snadnou manipulaci s lidským materiálem⁹² a na eliminaci jakékoliv přemýšlející jednotky. Vzhledem k tomu, že i studenti umleckých oborů v Německu sledovali umění v době nacionálního socialismu jako podlé, ⁹³ lze z kontextu odvodit, proč bylo zprístupňováno lidem umění, které přisobilo zcela jednoznačně a nebylo tudíž třeba se zabírat jinými otázkami, čímž došlo k potlačení jakéhokoli přemýšlení, které by mohlo myšlenkám nacionálního socialismu být na překážku.

Druhou zásadní myšlenkou je přirovnání člověka k pudlovi.⁹⁴ Vesměs se jedná o naučení určité reakce na jakékoliv podněty, aniž by se subjekt ptal po příčině.⁹⁵ Vezmou-li se v úvahu tyto skutečnosti, pak je patrné, jaký charakter umlecké tvorby a jaká úroveň byla návrhům představena.

⁹² Špo svém vydání sklídilo Hitlerovo dílo pouze skepsi a posměch, po nacistickém uchopení moci ale náklad Mein Kampf strhly vylet. Na školách bylo čtení knihy povinné, novomanželé knihu dostávali jako svatební dar. Viz 86 let Hitlerovy školy učebnice pro nacisty [online]. [vid. 27. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/veda-skoly/historie/238600-86-let-hitlerovy-ucebnice-pro-nacisty.html>.

⁹³ WETZEL, Christoph, *Belser Stilgeschichte ó Neuzeit*. Bd. 3., Stuttgart: Belser Verlag, 1999, ISBN: 7-7630-2040-3. s. 205.

⁹⁴ MLEJNEK, Josef, *Totalitní občan jako Pavlovův pes*. In: *Lidové noviny*. ISSN 0862-5921. ročník 10, číslo 9.

⁹⁵ ŠModelem Šobanův totalitního státu je Pavlovův pes, exemplář lidského druhu redukovaný na nejzákladnější reakce, svazek reakcí, který lze kdykoli likvidovat a nahradit kterýmkoli z dalších svazků reakcí o úplně stejném chování. Viz ARENDT, Hannah. *Proti totalitarismu I-III*. 1. vyd., Praha: OIKOYMENH, 1996, ISBN: 80-86005-13-5. s. 615.

4.3 Rok 1939

Rok 1939 by se dal považovať za určité vyvrcholenie manipulatívnych snáh nacionálno-socialistickej ideológie proklamovanej osobou šielkeho Václava Meißnera, Adolfa Hitlera. Jeho politická činnosť vedla k tomu, že v lebnu 1939 zanikl československý štát, tzv. Druhá republika,⁹⁶ a na jeho miesto vznikl nový správny celok Protektorát Čechy a Morava.⁹⁷ Pokiaľ se nahliadne do každodenného života obyvateľstva českých flupov Sudety, je nutno podať pár informácií, keď môžu trochu zmeniť vnímanie tehdejší situácie. Obsadenie Liberce v lebnu minulého roku bolo z dochovaných prameňov vnímané ako osvobozenie. Jedným takovým príkladom môže byť výzdoba prízbovovej haly libereckého nádražia,⁹⁸ o ktorej informoval denník *Die Zeit* dne 14. ledna 1939. Akcia organizovala české vydavateľstvá dráh v Drážbách, jejím cieľom bolo umiestniť výzdobiť prízbovovú halu a stanicu libereckého nádražia. Povolení boli dva umelci, Hans Möller⁹⁹ a Edgar Jantsch,¹⁰⁰ ktorí po dobu niekoľkých týždňov pracovali na stenách o celkovej výške okolo osmi metrov. Užívali pritom techniku tvorby fresco-secco.¹⁰¹

Úkolu se zhostili s inšpiráciou v libereckej umeslné tradícii, z ktorej čerpali motívy svojích výtvorov. Asi najväčšiu vypovedajúcu hodnotu má z celej haly maľba na hlavnej zdi, keď bola ozdobená obrazom starého Liberca, podľa modelu z roku 1650, a historickým pergamenovým znázornením, v ktorom Liberec bol dne 8. lejna 1938 osvobozen Adolfom Hitlerom a vtlenený do Velkonemecké čie ako hlavné mesto sudetskej flupy.¹⁰² Jeli samotné slovo o priputlení mohlo v cestujúcich evokovať pocit, že konečne nájdu kam opravdu patriť.

⁹⁶ GEBHART, Jan a KUKLÍK, Jan. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. 1. vyd., Praha: Paseka, 2004, ISBN: 80-7185-626-6.

⁹⁷ MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2002, ISBN: 80-246-0302-0.

⁹⁸ KARPAT, Roman, MOHR, Jan a VURSTA, Pavel eds. pozn. 47, s. 88.

⁹⁹ ŠDresdner Maler, Hans Möller ist im Altreich als Meister in der Gestaltung architekturgebundener Wandmalerei, besonders an Erziehungsstätten Sachsens bekannt. Viz Künstler schmücken die Heimat. In: *Die Zeit*, ro. 5, č. 14, s. 7.

¹⁰⁰ ŠSudetendeutsche Edgar Jantsch hat in den letzten Jahren mehrere Kirchen und Kapellen des Egerlandes mit Wandbildern versehen. Viz Künstler schmücken die Heimat. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 7.

¹⁰¹ Fresco-secco = nástenná maľba provedenádo suché, ale príd malbou zvlášne omítky, prízbovené je tvrdou vrstvou vápna a mramorové moučky. Viz BALEKA, Jan, pozn. 11, s. 108.

¹⁰² ŠReichenberg wurde am 8. Oktober 1938 von Adolf Hitler befreit und als Gauhauptstadt des Sudetengaus ins Grossdeutsche Reich einverleibt. Viz Künstler schmücken die Heimat. In: *Die Zeit*, pozn. 100, s. 7.

Dalším dokladem vnímání í-skón meckého obyvatelstva m ě být výpov Hanse Neuburga, lena –tábu STIKO¹⁰³ (likvida ní a prolonga ní komisa), který po skon ení druhé sv tové války dosv d il následující postoj sudeton meckého obyvatelstva k í-ským šsoused mō: šV t–ina obyvatelstva p íjímala v–e, co p icházelo ze ŠStaré í–e÷ s velikou radostí a pochopením, I oficiální místa vid la prakticky v kařdém í-ském N mci malého pánaboha, zt les ujícího nacionální socialismus a zástupce národa p ípraveného ob tovat se pro jejich Šsvobození÷¹⁰⁴. Kdyřl se ale lov k podívá ze strany n meckého obyvatelstva z í–e, jak vnímali sudeton mecké šsousedyō, tak pro n to byl zcela bezvýznamný národ, pro n řl by se v bec neob tovali, ale naopak jen cht li vyuffit výhodn ř–ích podmínek, jeřl se jim p ípojením k N mecku otev eli.¹⁰⁵

Nyní je nasnad poukázat na cílené ovliv ování obyvatelstva prost ednictvím špropagandistického um níō, jeřl m lo slouřit k ovlivn ní vnímání lidí v–ech mořlných stup dosařeného vzd lání. Um ní je jistá forma komunikace, jejímřl prost ednictvím řsou p edávány my–lenky z autora díla na recipienta, jeřl dílo vnímá, a řl řl v dom , i nev dom . Dne 21. ledna 1939 se objevila v deníku Die Zeit zpráva o pozvání sudeton meckých um lc ¹⁰⁶ na 19. ledna do sídla¹⁰⁷ Konráda Henleina za ú elem domluvy nad um leckou řnností¹⁰⁸, kterou by se m li um lci nov zabývat. Co p esn bylo um lc m sd leno bohuffel zjistit nelze, ale dalo by se to vyvodit z jejich následující tvorba, která byla vystavována v Liberci v následujících letech.

K samotné výstavní řnnosti je nutné zmínit dv velké výstavy, jeřl se v Liberci v roce 1939 p edstavily ve ejnosti. První velkou výstavou výtvarného um ní byla řl řl v p edchozím roce zmi ovaná velká n mecká výstava šOsudový boj Evropy na Východ ò,¹⁰⁹ která se uskute nila v prostorách libereckého výstavi–t . Na její organizaci

¹⁰³ ZIMMERMANN, Volker, *Sudet–tí N mci v nacistickém stát : politika a nálada obyvatelstva v í–ské řlup Sudety (1938-1945)*. V eském jazyce 1. vyd., Praha: Prostor, 2001, ISBN: 80-7203-390-5. s. 140.

¹⁰⁴ KARPA^{TM} Roman, et al. pozn. 19, s. 367.

¹⁰⁵ BRANDES, Detlef, pozn. 69.

¹⁰⁶ šProfessor Heinrich Hönich, Max Geyer, Wilhelm Srb-Schlossbauer, Oswald Hofmann und Otto Meckel. Auch der Gaukunstreferent, Otto Menzel, befand sich unter den Gästen.ō Viz Der Gauleiter fördert die Kunst. In: *Die Zeit*, ro . 5, . 21, s. 7.

¹⁰⁷ Wohnung Konrad Henleins in der Gerhardt-Hauptmann-straße, Asch.

¹⁰⁸ šDie anwesenden Künstler konnten mit besonderer Freude feststellen, dass Konrad Henlein neben der politischen Aufbauarbeit vor allem auch den kulturellen Plänen seine volle Aufmerksamkeit widmet.ō Viz Der Gauleiter fördert die Kunst. In: *Die Zeit*, pozn. 106, s. 7.

¹⁰⁹ Europas Schicksalskampf in Osten: Griechentempel ó Nordischer Kultbau. In: *Die Zeit*, ro . 5, . 42, s. 8.

m l hlavní podíl Alfred Rosenberg¹¹⁰ pod zá-ítou í-ského ministra Rudolfa Hesse¹¹¹. V lánku ze dne 11. 2. 1939 je nastín na první informace o p ípravném procesu, jeřl výstav p edchází, který m l na starost řflupní -kolicí ú ad strany NSDAP ve spolupráci s řflupním ú adem propagandy NSDAP.¹¹²

Tato výstava m la zám r podobného rázu jako výstava Metznerbundu v roce 1937, neboli byla ur ena co nej-ír-ímu okruhu lidí. Sám pr vodce výstavy Eberbach v rozhovoru s redaktorem pronesl: řNesmí nás považovat za jezdící profesory! To, co vykládáme z t chto voz a beden, má být tak srozumitelné, aby to m lo kařlřdému náv-t vříkovi co íci.¹¹³ Samoz ejm na této výstav m la být prezentována sv dectví nacionáln socialistického pohledu na sv t a zároveň nastín n historický p vod n meckého národa, o emřl se láněk zmi uje na dal-ích ádcích. Mezi vystavovanými dřly byly mj.: řbusta V dce od Arna Brekera, busty Friedricha Velikého, Moltkeho, Mussoliniho, Perikla, Platóna, atleta Schabera z Efesu a řřívka s vřzou÷ Josefa Wackerla,¹¹⁴ cořl samo za sebe vypovídá o charakteru výstavy. Mořlnost ovlivn ní mín ní ve ejnosti je patrná slovy, řře výstava vznikla na základ mnohaletého výzkumu, v decké innosti a bádání,¹¹⁵ ímřl by mohl být nenápadn nazna en faktografický řáz výstavy a tedy pravdivé sv dectví potvrzující ve-kerá tvrzení, jeřl byla v dané dob ve ejnosti p edkládána, a uřl ústy samotného v dce, í jeho pod ízených. Informace takto podávané o nordickém p vodě ecké kultury na základ porovnání kultovních staveb eckých

---

¹¹⁰ řAmt für Schrifttumspflege beim Beauftragten des Führers für die gesamte geistige und weltanschauliche Erziehung, Alfred Rosenberg, geschaffen.ř Viz Europas Schicksalskampf in Osten: Griechentempel ó Nordischer Kultbau. In: *Die Zeit*, tamřeřl, s. 8.

¹¹¹ FRAJDL, Ji í, *Rudolf Hess - Reinhard Heydrich a řejich zásahy do řeských d řin: (studijní texty)*. Praha: K es anskosociální hnutí ve spolupráci s Historickou a dokumenta ní komisí Klubu řeského pohrani í, 2004, ISBN: 80-239-2998-4.

¹¹² řGauschulungsamt der NSDAP in Verbindung mit dem Gaupropagandaamt der NSDAP.ř Viz Europas Schicksalskampf in Osten: Griechentempel ó Nordischer Kultbau. In: *Die Zeit*, ro . 5, . 42, s. 8.

¹¹³ řSie dürfen uns nicht für fahrende Professoren halten! Was wir aus diesen Wagen und Kisten herausholen, soll so klar verständlich sein, dass es jedem Besucher etwas zu sagen hat.ř Viz Europas Schicksalskampf in Osten: Griechentempel ó Nordischer Kultbau. In: *Die Zeit*, tamřeřl, s. 8.

¹¹⁴ Europas Schicksalskampf in Osten: Griechentempel ó Nordischer Kultbau. In: *Die Zeit*, pozn. 109, s. 8.

¹¹⁵ řUngeheure Arbeit wissenschaftlicher Art hinter allem steckt, was wir hier zu sehen bekommen. Generationen von Forschern und Denkern mussten schaffen, um sich jenes Bild der Kultur und Geschichte zu erarbeiten, das in den ausgestellten Werken zum Ausdruck kommt.ř Viz Europas Schicksalskampf in Osten: Griechentempel ó Nordischer Kultbau. In: *Die Zeit*, tamřeřl, s. 8.

chrám , které m ly vzniknout inspirací u nordických stavebních prvk ,¹¹⁶ je tedy třeba brát, s ohledem na tehdejší situaci, s rezervou.

Druhou velkou výstavou výtvarného um ní byla expozice akademického malí e Karla W. Berndta.¹¹⁷ Tato výstava je zmi ována zcela zám rn , protože se jednalo o v bec zcela první veřejné prohlá-ení o šnesvobod um leckého vyjad ování.¹¹⁸ Poprvé a zároveň i naposledy byla v tisku p edlofena dne 19. srpna 1939 v libereckém deníku *Die Zeit*. M la se konat v libereckém pr myslovém muzeu ve dnech od 24. srpna do 17. zá í roku 1939, z ehofl by se dalo usoudit, pro se jífl fládné podrobn j-í informace v novinách neobjevily, s ohledem na po átek druhé sv tové války oficiáln zahájené dne 1. zá í. Je mofné, vzhledem k charakteru výstavy o obrazech z první sv tové války, z míst severní a jíflní fronty, fle m l být nazna en pocit vd nosti a zároveň povzbuzen bojovný duch, s nímfl by se sudeton mecké obyvatelstvo m lo podílet na obran své vlasti.¹¹⁹ Jedná se v-ak jen o jednu z mofných variant interpretace Berndtova díla, p i emfl záleflí op t na mnoha faktorech, jefl mohly vnímání jakýmkoliv zp sobem ovlivnit.

V p iloflených dokumentech je obsaflen p epis a p eklad tiskové zprávy ze dne 11. 2. 1939, který by mohl nazna ovat, fle oficiáln prezentované sbrat ení sudetských N mc s N mci í-skými a prezentace pouhého propagandistického um ní nebylo zcela pravdivé, protože ve zmín ném lánku se objevuje ono slovo šSudeton mectví¹²⁰ a vzhledem k tvorb zmín ných um lc , byly snahy o prezentaci svého domova, kterým nebyla i p es ve-kerá mofná prohlá-ení velká í-e, nýbrfl oblast sudetské flupy, která byla osídlena vlastním národem, sudetskými N mci.

¹¹⁶ šAls Hauptthema zeigt uns die Ausstellung šEuropas Schicksalskampf im Osten die nordische Herkunft der griechischen Kultur. So wird gezeigt, dass auch der Kultbau des griechischen Säulentempels auf nordische Bauformen zurückgeht.ō Viz *Europas Schicksalskampf in Osten: Griechentempel ó Nordischer Kultbau*. In: *Die Zeit*, tamtéfl, s. 8.

¹¹⁷ šKarl Wenzel Berndt (*1881) byl malí em, který s jistou dávkou nostalgie zachycoval atmosféru starého Jablonce.ō Viz *Jablonec pohledem malí* [online]. [vid. 26. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/archiv/rocnik-2006/07-08-2006/jablonec-pohledem-maliru.html>.

¹¹⁸ Na základ probádaných novinových výtisk z let 1937 - 1945.

¹¹⁹ šDie einzelnen Bilder sind in den harten Jahren unseres sudetendeutschen Schicksalskampfes entstanden und verdeutlichen allen ehemaligen Kriegskameraden und Frontkämpfern, die mit dem Blute unseres unvergesslichen Kameraden getränkten fremden und doch so gut bekannten Landstriche.ō Viz *Kunstaussstellung Reichenberg. Maler Karl W. Berndt zeigt Weltkriegsbilder*. In: *Die Zeit*, spisová slufba Severo eského muzea v Liberci 1936 ó 1945, láněk ze dne 19. 8. 1939.

¹²⁰ *Europas Schicksalskampf in Osten: Griechentempel ó Nordischer Kultbau*. In: *Die Zeit*, ro .5, . 42, s. 8.

4.4 Rok 1940

Rok 1940 byl ve znamení válečných úspěchů na straně Německa, které již od jara započaly taženími proti Dánsku a Norsku, dále od května pokračovaly ofenzívou proti Francii, jež byla nucena brzy kapitulovat, protože se nedokázala ubránit německým armádám přichozícím přes území Belgie. Následně došlo v průběhu srpna k několika náletům na Velkou Británii operací *šLachtanů*,¹²¹ jejímž cílem bylo dobytí Británie ze vzduchu, nebo německé loďstvo bylo oproti britskému slabé. Operace *Lachtan* skončila v říjnu neúspěchem na straně Německé říše. V průběhu roku docházelo též k bojům v Atlantiku, kde útočily německé ponorky na britské loďstvo, a dále k útokům na Švédsko a Jugoslávii s pomocí Itálie.

Na první pohled velké úspěchy vojenského charakteru, zakrývaly stinnou stránku flivota za hranicemi fronty. Byly rušeny spolky působícím komisáři pro ukončení innosti spolků a organizací¹²², který v Sudetech do 31. 7. 1940 zrušil 15000 spolků¹²³, zbylé spolky byly převedeny pod organizace celostátního charakteru, což vesměs vedlo ke stavu podobnému u spolků zcela zrušených.

V průběhu celého roku 1940 byl šprován soupis kovových pomníků a pamětních desek pro válečné úcty: z těchto dříve byly vybírány i kovové exponáty z muzejních sbírek¹²⁴. Tato akce byla pokračováním již v předchozím roce likvidace kovových pomníků císaře Františka Josefa I., jen se již vztahovala na veškeré kovové pamětníky.

I přes odvrácenou tvář zacházení s kulturním dědictvím, nebyla ukončena výtvarná produkce a o to méně innost výstavní. Dne 6. 6. 1940 vyšel v deníku *Die Zeit* lánek, jehož úkolem bylo představení plánované výstavy, jež byla toho dne v dopoledních hodinách zpřístupněna ve výstavní sílnosti libereckém průmyslovém muzeu. Jejím hlavním cílem bylo přisobit jako špomocný fond pro německé výtvarné umění.¹²⁵

¹²¹ *AROCHOVÁ*, Gabriela, et al. pozn. 67, s. 105.

¹²² *BARTOŠ* Josef, *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945*. 1. vyd., Praha: SPN, 1978.

¹²³ ŠZ celkového počtu 81000 zde existujících spolků (mezi nimi veškeré české organizace) a jejich majetek byl zabaven pro potřeby říše. Viz *KARPA* Roman a kol. pozn. 18, s. 376.

¹²⁴ *KARPA* Roman a kol. pozn. 86, s. 77.

¹²⁵ *Hilfswerk für deutsche bildende Kunst. Viz Jahrbuch Hilfswerk für Deutsche Bildende Kunst*. Erich Zander Druck- und Verlagshaus, 1942.

Hlavním organizátorem byl Hans Schweitzer-Mjölner,¹²⁶ jenž poskytl listu *Die Zeit* interview o záměru výstavy. Jak sám uvedl, hlavním cílem výstavy měla být pomoc jak německým umělcům, tak také prostřednictvím prezentovaných děl ukázat návštěvníkům, že pravé umělecké hodnoty nebyly zcela zapomenuty v duchu jejich útlumu prostřednictvím nacistické propagandy.

Co se říšíské podpory umělců týká, jejím hlavním koordinátorem je ministr propagandy Goebbels, mohou jednotliví němečtí umělci posílat své výtvary na výstavy, kde budou moci být prezentovány a prodávány, ale musí splňovat určitá kritéria. Odesílatel musí být členem říšíské komory výtvarných umělců. U žádné jiné výstavy není umělcům umožněno bezplatně vystavovat jejich obrazy i plastiky.¹²⁷

Na rozdíl od výstav probíhajících v říši německé říší, měla výstava v Liberci sloužit k reprezentaci sice německých umělců, ale jejich účast byla bezplatná,¹²⁸ stejně jako vstupné pro návštěvníky, budoucí majitele uměleckých děl. Jedinou zásadní podmínkou možnosti zúčastnit se této výstavy bylo stanoveno, že šlo o jednotlivých prací musí být skutečná kulturní hodnota, kterou má tato výstava mít, skutečně odpovídající svému záměru.¹²⁹ Každé dílo podléhalo přesnému hodnocení, zda splňuje podmínky, a nikoliv, případně posuzováno bylo na základě akademických měřítek vnímání uměleckých prvků a technik. Jedním z mnoha děl, jež před komisí obstály, byla bronzová busta Štefana Beethovena od sudetoněmeckého sochaře Watzala (Trnovany), která byla též uvedena dne 14. 6. 1940 v deníku *Die Zeit* jako „Umělecké dílo týdne“.¹³⁰

Výstava, jež měla sloužit pomoci německým umělcům, byla brzy po svém otevření podrobena konkurenci tentokrát přesného charakteru, neboť dne 9. 6.

---

¹²⁶ „In der grossen Karikaturen-Ausstellung des Gaukulturmonats in Reichenberg befanden sich ó viel beachtet ó die scharfen, satirisch-politischen Zeichnungen Mjölners, der uns schon aus der Kampfzeit der Bewegung unter diesem Namen als unermüdlicher Mitstreiter um die Machtergreifung des Nationalsozialismus im Reich bekannt ist.“ Viz Hilfe dem Künstler ó Förderung der Kunst. In: *Die Zeit*, ro. 6, . 185, s. 8.

¹²⁷ „Der Einsender muss nur Mitglied der Reichskammer der bildenden Künstler sein. Bei keiner anderen Ausstellung ist es dem Künstler möglich, seine Bilder oder Plastiken kostenfrei der Schau zu übermitteln.“ Viz Hilfe dem Künstler ó Förderung der Kunst. In: *Die Zeit*, pozn. 126, s. 8.

¹²⁸ „Bei keiner anderen Ausstellung ist es dem Künstler möglich, seine Bilder oder Plastiken kostenfrei der Schau zu übermitteln.“ Viz Hilfe dem Künstler ó Förderung der Kunst. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 8.

¹²⁹ „Schwerpunkt seiner Arbeit auf den wirklichen kulturellen Wert, den diese Ausstellungen haben müssen, um wirklich ihrem Wesen zu entsprechen.“ Viz Hilfe dem Künstler ó Förderung der Kunst. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 8.

¹³⁰ Kunstwerk der Woche. In: *Die Zeit*, ro. 6, . 193, s. 17.

1940 v libereckém tisku uveřejněná výstava německé grafiky přítomností¹³¹ byla organizována Spolkem přátel umění z Berlína,¹³² spolu s několika zástupci libereckého, jabloneckého a varnsdorfského Metznerbundu. Konala se též v budově libereckého průmyslového muzea, ale na rozdíl od výše zmíněné výstavy, měla vyloženě soutěžní charakter.¹³³

Na vernisáži vystoupil šlechtický vedoucí propagandy Höller¹³⁴ s projevem, během nějž vyslovil několik díky sudetoněmecké umělecké tvorbě a popsal shrnutí vývoje sudetoněmecké tvorby od posledních barokních umělců, přes Franze Metznera a Lederera až po tehdejší umění.¹³⁵ Na závěr jeho řeči přišla na řadu Höllerem vedená prohlídka výstavy. Cílem konkurenční výstavy Hanse Schweitzer-Mjölnera bylo opět zapůsobit na co nejvíce počet návštěvníků přes jasnou výstižnost, kterou kresba poskytuje¹³⁶. Jako v předchozím případě se jednalo též o prodejní výstavu, jejíž hodnota spočívala ve zpřístupnění vystavovaných kreseb lidem z co nejširších vrstev společnosti, aby pro každého člověka představovala škáfku jednotlivé práce určitý zdobný prvek pro jeho domov, který si s láskou a chutí vystaví.¹³⁷

Dne 23. 6. 1940 obě hlavní deníky Die Zeit fotografie mramorové plastiky s názvem Štouha od Theodora Mallenera (Liberec), protož byla redakcí oceněna titulem Šumělecké dílo týdne.¹³⁸ Stejněho titulu se dostalo i plastice Šautoportrét od jabloneckého Michaela Brosika, jejíž fotografie byla uveřejněna ve stejných novinách dne 30. 6. 1940. Tímto sdělením veřejně tiskem publikovaná výstavní činnost výtvarného umění pro rok 1940 končí, ale je třeba si uvědomit, že i přes lesknutí úspěchů a účinnost propagandy německé říše se umělecký činní obyvatelé sledovaného území začínají ve svých názorech diferencovat.

¹³¹ Ausstellung deutscher Graphik der Gegenwart. In: *Die Zeit*, ro. 6, . 188, s. 15.

¹³² Verein der Kunstfreunde Berlin

¹³³ ŠDer Gauleiter einen Betrag von 3000 RM. für die beste Arbeit aus der Landschaft des Isergebirges ausgesetzt hat. Viz Ausstellung deutscher Graphik der Gegenwart. In: *Die Zeit*, pozn. 131, s. 15.

¹³⁴ ZIMMERMANN, Volker, pozn. 59, s. 419.

¹³⁵ Ausstellung deutscher Graphik der Gegenwart. In: *Die Zeit*, ro. 6, . 188, s. 15.

¹³⁶ ŠEins verdient noch gesagt zu werden: durch die Kunst der Graphik ist es möglich, dass jeder Volksgenosse einen Weg zur bildenden Kunst finden kann. Viz Ausstellung deutscher Graphik der Gegenwart. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 15.

¹³⁷ ŠJede einzelne Arbeit ein Schmuckblatt für ein Heim sein, das mit Liebe und Geschmack eingerichtet wurde. Viz Ausstellung deutscher Graphik der Gegenwart. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 15.

¹³⁸ Das Kunstwerk der Woche. In: *Die Zeit*, ro. 6, . 193, s. 15.

4.5 Rok 1941

Ohledn výstavní innosti v Liberci by se dal považovat rok 1941 za významný, protože došlo k velké výstav výtvarného umění organizované Metznerbundem. K této výstavě byl opět vydán katalog, který umožnil uje blíží zmapování umělecké prezentace období po útku 40. let 20. století.

Výstava se konala v pr b hu října 1941 pod zátitou Konráda Henleina. Stejn jako v roce 1937 byla stanovena komise, která měla za úkol ze všech zaslaných děl vybrat ta nejlepší. Dokonce v samotném katalogu byla zmíněna myšlenka: šum leká práce nesmí být ani za války přerušena. Spíše naopak probouzena a stupována, protože V dce bude potěbovat po vítězném ukončení tohoto násilného boje za svobodu našeho národa práv umělce pro jeho velkou kulturní výstavbu.¹³⁹

První zmínka o plánované akci flupního charakteru se poprvé objevila v tisku dne 1. 7. 1941 v deníku *Die Zeit*, kde bylo zmíněno přelofnění výstavy z povodn zamýšlených Karlových Var do libereckého přmyslového muzea. Tam měla být slavnostní otevření dne 25. září 1941 jako švelká přehlídka malíství, sochařství, grafiky.¹⁴⁰ Poměrově zastoupení jednotlivých je názorné z níže umístěné tabulky, založené na přzkumu katalogu k výstavě z roku 1941. Z tabulky je možno zjistit, že došlo k navýšení počtu vystavovaných uměleckých děl, což bylo výsledkem rozšíření okruhu umělců, kteří se mohli na výstavě podílet. Již nemuseli být členy spolku Metznerbundu, stačilo pouze, aby poslali do 15. září 1941 svá díla na adresu libereckého přmyslového muzea a písemné přihlášky na vedení libereckého Metznerbundu se sídlem v dnešní Vítězné ulici 7.¹⁴¹

---

¹³⁹ §Das künstlerische Schaffen auch im Kriege nicht unterbrochen werden darf. Vielmehr wecken und steigern, weil der Führer nach der siegreichen Beendigung dieses gewaltigsten Freiheitskampfes unseres Volkes gerade die Künstler für sein grosses kulturelles Aufbauwerk brauchen Word. Viz HENLEIN, Konrad, *Vorwort*. In: METZNER-BUND, *Gauausstellung 1941*, Reichenberg, 1941.

¹⁴⁰ §Eine große Schau von Malerei, Graphik und Plastik. Viz Gauausstellung des Metznerbundes. In: *Die Zeit*, ro . 7, . 180, s. 6.

¹⁴¹ Gauausstellung des Metznerbundes. In: *Die Zeit*, ro . 7, . 180, s. 6.

Technika	Počet vystavovaných děl	Procentuální zastoupení
Olejomalba	44	29%
Rytina	6	4%
Dřevoryt	10	7%
Vodové barvy	2	1%
Kresba	31	20%
Socha	1	0,7%
Akvarel	22	14%
Sádra	8	5%
Terakota	1	0,7%
Míchaná technika	3	2%
Tempera	9	6%
Plastika	10	7%
Pastel	2	1%
Bronz	5	3%

Tab. 3: Zastoupení jednotlivých výtvarných technik na vystavovaných uměleckých dílech na Sudecké mecké výstavě umění v Liberci v roce 1941

Tematické zaměření vystavovaných děl se změnilo, jak je znázorněno v níže umístěném grafu. Rapidně se zvýšil počet krajinných výjevů na 79 děl, a dále byla velmi oblíbená témata zabývající se lovem, jejichž zastoupení je nastíněno v následující tabulce (Tab. 4).

Téma	Počet vystavovaných děl	Procentuální zastoupení
Krajina	79	51%
Rodina	8	5%
Žena	12	8%
Dívka	8	5%
Figury	6	4%
Chlapec	6	4%
Muž	19	12%
Autoportrét	3	2%
Divoká zvířata	5	3%
Domácí zvířata	5	3%
Zatímčí	1	0,7%
Kvadrát	2	1%

Tab. 4: Zastoupení jednotlivých tematických celků na vystavovaných uměleckých dílech na Sudetoně mecké výstavě umění v Liberci v roce 1941

Na tomto místě je nutno říci, že krajiny měly představovat domov,¹⁴² bez válečných útrap, násilí, nebo jakýchkoliv bolestivých zážitků, ze kterých bylo bojováno na frontách. Ve ztvárnění lidských postav se odráží nacistický ideál krásy, se světlými vlasy, štíhlou postavou, povětšinou v roli matek. Dívky byly zobrazovány ve své nevinosti, chlapci naopak jako předstoupě mušského atletického ideálu, v němž byli představováni muži jako silní, svalnatí vojáci, disciplinovaní, zemědělci. Kromě mladistvých obrazů bylo možno spatřit i tváře zvrásněné věkem a starostmi. V tónu znázorněných lidských výjevů odrážela náladu doby, tedy smutek, strach, osamění, které byly v něm navětně vnímány jako známé, když jejich blízcí byli odvedeni do války, ale zároveň by se v tom dal opět spatřit doklad manipulativního umění nacistické propagandy, protože měla sloužit jako doklady doby pro potomky bojujících, aby v případě vítězství Německa v druhé světové válce nezapomněli, jakou obětí bylo vykoupeno a poplácáno, aby byli schopni v případě nového bojového nasazení opět bránit svou vlast.

¹⁴² KIRCHMAYR, Birgit, *Kulturhauptstadt des Führers. Kunst und Nationalsozialismus in Linz und Oberösterreich*. Linz: PN^o1, 2008, ISBN: 978-3-85252-967-7. s. 139-144.

Další informace uveřejněná dne 3. 10. 1941 v denním tisku se týkala slavnostního zahájení výstavy Metznerbundu. Akce, původně plánovaná na 25. září, se měla uskutečnit až dne 8. října prostřednictvím vedení Konráda Henleina.¹⁴³ Oproti se jednalo o putovní výstavu, jejímiž dalšími stanicemi byla města Chomutov, Cheb, Podmokly a Opava.¹⁴⁴

Ve středu 8. října byla výstava Konrádem Henleinem skutečně zahájena a hned dalšího dne se objevila v deníku *Die Zeit* reportáž z první prohlídky, při níž bylo poukázáno, že pokud se lidé pozastaví nad konáním výstavy, je nutné brát v úvahu, že se tak děje v době války,¹⁴⁵ což jen dokládá výše zmíněnou tezi o propagandistických cílech výstavy. Mnoho umělců sudetoněmecké flupy švymnilo – teta a paletu za zbraň a bojuje na frontě za jistotu říše.¹⁴⁶

Staré latinské přísloví říká: *Inter arma silent Musae*¹⁴⁷, ale Konrád Henlein při vernisáži prohlásil: šna přísloví Válece má umělecká práce i za války přetrvávat, má o ni být pečováno a má být podporována, aby jednou mohly hodnoty a díla, vzniklá ve stínu této násilné události, sloužit jako dokumenty německého citu a myšlení.¹⁴⁸ Samozřejmě vzhledem k veškeré eliminaci záporných zpráv z válečných oblastí v denním tisku a udržováním obyvatelstva v nevdomosti v duchu nacionálního socialismu, jen Henleinovo prohlášení dokládá propagandistickou manipulaci s širokými vrstvami, protože jim bylo stále pouze předkládáno jakési dogma, že německý národ zvíťazí, ale aby nebylo zapomenuto na útrapy minulosti a o to více si lidé německé říše vážíli své vlasti a dokázali se pro ni kdykoliv obětovat jako jejich předkové.

Kromě témat vyhýbajících se znázornění válečných útrap byla prezentována i díla zcela opačného charakteru, jež měla výpovědní hodnotu. Jednalo se o písmá svatecvi zážitků Franze Grusse, dále pak grafický záznam bojů na frontě Lotharem Klingerem, a nakonec i vzpomínkovou výstavu posledních uměleckých pozdravů padlých umělců

¹⁴³ HRUTKA, Emil, pozn. 71.

¹⁴⁴ Komotau, Eger, Bodenbach und Troppau. Viz Gauleiter eröffnet die Metznerbund-Ausstellung. In: *Die Zeit*, ro. 7, . 274, s. 5.

¹⁴⁵ Liebe zum Bilde der Heimat. In: *Die Zeit*, ro. 7, . 280, s. 6.

¹⁴⁶ Ich habe den Pinsel und die Palette mit der Waffe vertauscht und kämpfe an der Front für des Reiches Sicherheit. Viz Liebe zum Bilde der Heimat. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 6.

¹⁴⁷ ERMÁK, Josef a HELLEROVÁ, Kristina, *Slovník latinských citát : 4328 citátů s českým překladem a výkladem*. Praha: Knihní klub, 2005, ISBN: 80-242-1372-9. s. 200.

¹⁴⁸ Ich soll auf Befehl des Führers das künstlerische Schaffen im Kriege fortleben, es soll gepflegt und gefördert werden, um durch die im Schatten dieses gewaltigen Ereignisses entstehenden Werte und Werke später einmal Dokumente eines deutschen Empfindens und Denkens aufweisen zu können. Viz Liebe zum Bilde der Heimat. In: *Die Zeit*, pozn. 145, s. 6.

Erharda Lühneho a Viktora Planckha.¹⁴⁹ Op t zcela cílen zam eno na náv-t vníky, v nichfl m la být evokována vd nost a p edev-ím oddanost nacionálnímu socialismu.

Dne 12. 10. 1941 se zam il deník Die Zeit na prezentaci plastik, které nem ly na výstav tak velké zastoupení jako grafiky a malby, ale o to emotivn ji p sobily. Z celého vý tu by sta ilo uve ejnit jen pár z nich, jejichfl výpov dní hodnota posta í k p edstav , jak asi mohly p sobit plastická díla na vnímání náv-t vník výstavy.

Za zmínku stojí plastika šMá paní¹⁵⁰ od Viktora Eichlera, která byla jifl v d ív j-ích letech uve ej ována v tisku jako jedno z mnoha d l prezentovaných sudeton meckými um lci v pr b hu libereckých výstav, a od stejného autora dílo šChebský chlapec¹⁵¹. Podobného zam ení je i malá bronzová plastika šDívky hrající si s mí em¹⁵² od Hanse Nitscheho z Liberce a šHlava dívky¹⁵³ od téhofl tv rce.

Dle osobního názoru autora této bakalá ské práce je v bec nejemotivn j-ím plastickým um leckým dílem socha flivotní velikosti šNastávající matka¹⁵⁴ od duchcovského socha e Hermanna Zettlitzera,¹⁵⁵ kterou by bylo nutno spat it na vlastní o i, protože se jedná o skv lý p íklad p sobení um leckého díla na smyslové vnímání recipient a zároveň o jeden ze vzor odpovídajících nacionáln -socialistické ideologii. šNacionáln -socialistický obraz rodiny jako jádra špole nosti÷se orientoval na archaické

¹⁴⁹ Malí a socha Viktor Planckh [online]. [vid. 24. 3. 2012]. Dostupné z:

http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_P/Planckh_Viktor_1904_1941.xml.

¹⁵⁰ Meine Frau ó šIn wundervoller Reinheit und Klarheit, in Schönheit der Linie und des Ausdrucks sowie in eindeutiger Beherrschung des Materials ist ein lebensvolles Bildwerk entstanden, dass den Beschauer, je mehr er sich darin vertieft, packt und chrt.ō Viz Plastik des Sudetenlandes auf geradem Wege. In: *Die Zeit*, ro . 7, . 283, s. 6.

¹⁵¹ Egerer Nackarschl ó šeine reizende Kinderfigur mit einem entzückenden Gesichtsausdruck der jeden Beschauer durch seine Verschmitztheit zum Schmunzeln bringt.ō Viz Plastik des Sudetenlandes auf geradem Wege. In: *Die Zeit*, tamtéfl, s. 6. (Nackarschl = slangový výraz bavorského p vodu, neexistuje pro n j p íklad, ale znamená podobné ozna ní dít te jako šusmrkanec.)

¹⁵² Ballspielende Mädchen ó šin ihr empfindet man die schwebende Leichtigkeit des Motivs in allem geglückt, man spürt die Gelöstheit zweier graziöser Körper und freut sich an dem grazilen Ausdruck des Werkes in seiner kompositorischen Gesamtheit.ō Viz Plastik des Sudetenlandes auf geradem Wege. In: *Die Zeit*, tamtéfl, s. 6.

¹⁵³ Mädchenkopf - šbezwingt durch die Klarheit der Gestaltung und die Echtheit der künstlerischen Empfindung.ō Viz Plastik des Sudetenlandes auf geradem Wege. In: *Die Zeit*, tamtéfl, s. 6.

¹⁵⁴ Werdende Mutter ó šDabei wird man es aber dem einzelnen Betrachtenden überlassen müssen, sich mit diesem Werk selbst auseinanderzusetzen und abzufinden.ō Viz Plastik des Sudetenlandes auf geradem Wege. In: *Die Zeit*, tamtéfl, s. 6.

¹⁵⁵ Významný socha z Duchcova; v roce 1937 si pronajal bývalý Metzner v ateliér v Berlín - Zehlendorfu. V noval se tehdy hlavn ideálnímu flenskému i muflskému aktu, ale jedna z jeho plastik z této ady výrazn vybo ovala. Sochou šPotla ená flena÷z roku 1942 podle sv dectví akad. socha e Karla Lercha reagoval na vyvrafd ní Lidic. Viz Hermann ZETTLITZER [online]. [vid. 24. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.knihovna-teplce.cz/index.php?sname=osobnosti&stranka%5B%5D=30&letter=Z&person=2681>.

rozdělení rolí, podle něhož byla žena n koliknásobnou matkou, strážkyní rodiny, a otec je brán jako hlavitel rodiny a bojovník za obranu národa.¹⁵⁶

Pro velký úspěch bylo rozhodnuto o prodloužení výstavy až do neděle 2. listopadu. Dne 4. 11. 1941 byla veřejnost obeznámena s celkovou bilancí výstavy. Navštívilo ji během čtyřtýdenního trvání kolem 5200 návštěvníků a byla prodána díla o celkové hodnotě daleko převyšující 20.000 říšských marek.

Souasně s ukončením jedné krátkodobé výstavy byla otevřena jedna trvalá, též organizovaná spolkem Metznerbund, v horních prostorách pramyslového muzea v Liberci, kde byla veřejnosti zpřístupněna ta která díla z velké výstavy jak k nahlédnutí, tak také k jejich zakoupení.¹⁵⁷ Večerou výstavníinnost pro rok 1941 uzavírá v novinách podkováníšobma kresbám a d evo ezu Šradost ze flivota÷ od Friedricha Stonnera (Trutnov), které byly provedeny vzletně a technicky ist . ó Za zvlátní estnou povinnost je třeba vzpomenout na padlého Lothara Klingera, který vedle kreseb z vále ného d ní, jeřl p sobí bezprost edně a silně , ukazuje obrazy lidí, kte ři ze své podstaty rozřávají radost.¹⁵⁸

4.6 Rok 1942

V roce 1942 se vále né úspěchy na straně německé íe proměnily v neúspěchy, které se projevíly především na území severní Afriky, kde byla v létě poražena u El-Alameinu německá armáda maršála Ervina Rommela. Téhoř roku v listopadu došlo k vyloďení vojsk Spojených států a Velké Británie v západní Africe. Kromě bojových akcí na frontách, přistoupili nacisté k tzv. konečnému řešení flidovské otázky.¹⁵⁹

Pro vývoj na území Protektorátu měla nejvřtí význam událost, jeřl vyvolala rozřo ení u samotného Adolfa Hitlera. Tou událostí byl dne 27. kvřtna 1942 atentát na Heydricha,¹⁶⁰ který svým zraněním podlehl 4. řervna 1942. Jeho prozatímním zástupcem

¹⁵⁶ *Kunst und propaganda*, pozn. 25, s. 315.

¹⁵⁷ Über 5000 Besucher sahen die Gauausstellung 1941. In: *Die Zeit*, ro . 7, . 306, s. 4.

¹⁵⁸ ři an die beiden Zeichnungen und den Holzschnitt šLebensfreude÷ von Friedrich Stonner (Trautenau), die beschwingt und technisch sauber durchgeführt worden sind. ó Eine besondere Ehrenpflicht ist es, des gefallenen Lothar Klinger zu gedenken, der neben seinen Zeichnungen aus dem Kriegsgeschehen, die unmittelbar und kraftvoll wirken, Bilder von Menschen zeigt, die in ihrer straffen Eigenart Freude schenken.÷ Viz Über 5000 Besucher sahen die Gauausstellung 1941. In: *Die Zeit*, tamtéřl, s. 4.

¹⁵⁹ ^{TM}AROCHOVÁ, Gabriela, et al. pozn. 69, s. 118-121.

¹⁶⁰ LINHARTOVÁ, Lenka, MILOTOVÁ, Jaroslava a ^{TM}ÁNKOVÁ, Vlasta, eds. *Heydrichova okupa ní politika v dokumentech*. Praha: SPB, 1987.

byl jmenován Karl Hermann Frank. Vyhlásil na území druhé stanné právo,¹⁶¹ jehož vyvrcholením bylo vyhlazení obcí Lidice¹⁶² a Ležáky.¹⁶³

Liberecká výstavní činnost měla být v roce 1942 reprezentována výstavou šVálka a umění,¹⁶⁴ pořízenou libereckým spolkem Metznerbund v období od 20. června do poloviny července roku 1942, během níž mohlo dojít k představení umělců z poválečného sudeton meckého povodí. Více informací v tisku zveřejněno nebylo, a vzhledem k situaci nastalé po smrti Reinharda Heydricha by se nemuselo ani zdát zcela vyloučené, na základě tiskových zpráv libereckého deníku *Die Zeit*, že ke konání výstavy v Reichenbergu došlo. Ve skutečnosti k výstavě došlo, což dokládá katalog vydaný k této výstavě.

Výstava šVálka a umění se konala s menším odkladem, od 13. října do 8. listopadu 1942. Jejím pořadatelem byl spolek umělců Metznerbund pod záštitou Konráda Henleina, jenž pronesl hlavní myšlenku této výstavy: „Osobnost umělce určuje formu, ale duch doby nastavuje obsah uměleckého díla.“¹⁶⁵ Prohlášení o typické manipulaci s masami obyvatelstva prostřednictvím umění. Jednoznačně interpretovatelná díla, s komentářem v duchu nacionálně-socialistických myšlenek, bez jakékoliv nutnosti kladení si otázek nad hlubším významem uměleckého díla. Mimo jiné vzrůstal i tlak na veřejnost prostřednictvím opětného zvýšení potu jednotlivých děl. V následujících odstavcích bude věnována pozornost obojímu technickému a tematickému rozložení vystavovaných děl sudeton meckých umělců.

Na základě informací z katalogu výstavy šVálka a umění bylo možno uinit soupis zastoupení jednotlivých technologických ztvárnění vystavovaných výtvarů, které jsou obojí předloženy v tabulce (Tab. 5).

---

¹⁶¹ PÁNEK, Jaroslav a kol. pozn. 70, s. 353.

¹⁶² STEHLÍK, Eduard, *Lidice: příběh české vsi*. 1. vyd., Praha: V Ráji, 2004, ISBN: 80-86758-13-3.

¹⁶³ KYNCL, Vojtěch, *Akce Ležáky: 24. 6. 1942*. 1. vyd., Mladá Boleslav: Obecní úřad, 2002, ISBN: 80-238-9585-0.

¹⁶⁴ „Krieg und Kunst.“ Viz „Krieg und Kunst“ in Reichenberg. In: *Die Zeit*, ro. 8, č. 126, s. 5.

¹⁶⁵ „Die Persönlichkeit des Künstlers bestimmt zwar einzig die Form, der Geist der Zeit aber ruft den Inhalt des Kunstwerkes auf.“ Viz. METZNERBUND, *Gauausstellung 1942*, Reichenberg, 1942.

Technika	Počet vystavovaných děl	Procentuální zastoupení
Olejomalba	96	48%
Rytina	5	3%
Dřevoryt	5	3%
Kovový odlitek	6	3%
Kresba	30	15%
Zinková slitina	3	2%
Akvarel	31	16%
Sádra	9	5%
Terakota	1	0,5%
Litografie	2	1%
Mramor	3	2%
Porcelán	2	1%
Tempera	2	1%
Pastel	2	1%
Bronz	3	2%

Tab. 5: Zastoupení jednotlivých výtvarných technik na vystavovaných umleckých dílech na Sudecké mecké výstavě umění v Liberci v roce 1942

Z hlediska technologického zastoupení je jistě zajímavý útlum plastických děl na rozdíl od vzrůstu olejomalby. Pohlédne-li se na dobové souvislosti¹⁶⁶ a zároveň tematické zastoupení jednotlivých šobrazů skutečnosti, jejichž poměr je opět graficky znázorněn níže, je patrné, že rapidně vzrostl počet krajinného zobrazení, jemuž odpovídá vesměs technika olejomalby, dále pak kresby a akvarelu.

¹⁶⁶ ŠProváděn soupis kovových pomníků a pamětních desek pro válečné úmrtí; z těchto dovozu byly vybírány i kovové exponáty z muzejních sbírek. Viz KARPA^{TM}, Roman a kol. pozn. 72, s. 77.

Téma	Počet vystavovaných děl	Procentuální zastoupení
Krajina	123	60%
Rodina	7	3%
ženina	13	6%
Dívka	14	7%
Dítě	4	2%
Chlapec	3	1%
Mufl	21	10%
Autoportrét	2	1%
Divoká zvířata	4	2%
Domácí zvířata	2	1%
Zatímčí	3	1%
Figury	5	2%
Kvadratura	5	2%

Tab. 6: Zastoupení jednotlivých tematických celků na vystavovaných uměleckých dílech na Sudetoně mecké výstavě umění v Liberci v roce 1942

Z figurálních témat jsou nejvíce zastoupeny postavy muflských vzorů, a již politicky i umělecky, i pouze vzor nacistických ideálů krásy na bázi římského zjevu vypracovaného atletického těla. Druhým nejzobrazovanějším tématem je dívka, nablýskaná vzezření v celé své nevinnosti, poprvé si zakrývající intimní partie. Zobrazované výjevy jsou vesměs stejného charakteru jako v letech minulých, přičemž jedinou změnou je zvyknutí po tu výtvor, přiblížení na širokou veřejnost.

Na základě toho stále se zvykajícího po tu uměleckých děl¹⁶⁷ stejného zaměření a jednoznačného obsahu lze vyvodit, že v duchu nacionálně-socialistické ideologie byl stále více zvyknut tlak na veřejnost, a s pokračujícími válkami neúspěchy je možné se domnívat, že umění prezentované na výstavách mělo zastínit veškeré pochybnosti o pravdivosti a úspěšnosti bojů za šosvobození německého národa. Tuto tezi je možné

¹⁶⁷ Kaffdorff byly v denním tisku uveřejňovány tzv. Aufrufy an alle deutsche bildende Künstler neboli výzvy pro všechny německé výtvarní umělce, aby se podíleli na tvorbě výstav a zasílali svá díla. Zároveň byly vypisovány soutěže, jejichž odměnou byl nemalý finanční obnos.

podložit prohlášením Konráda Henleina o funkci umění v době války: šV tom leží smysl umění za války, že opatruje srdce národa.ö¹⁶⁸ Na tomto místě vyvstává otázka

Na rozdíl od výstavy šVálka a umění, byla v deníku *Die Zeit* vnována velká pozornost výstavě Wilhelma Busche¹⁶⁹ konané v libereckém průmyslovém muzeu, poprvé uvedené dne 20. 11. 1942. Tvorba Wilhelma Busche byla v porovnání s ostatními umělci, doposud vystavovanými v hlavním městě sudetské flupy, tím, že zahrnovala nejrozličnější témata zaznamenaná na plátnech malých formátů.¹⁷⁰ Kromě malířského charakteru představovala výstava i sadu kreseb za použití nejrozličnějších technik a kresebných materiálů, jen pro představu se mezi díly objevila kresba tužkou, perem, ale i několik akvarelů.

Špičkoví oddanosti impresi dýchají malé obrazy, co do velikosti a formy, vnitřní velikostí, která stále více skrze nové pohledy táhne k dále v rozličných hloubkách. Podobně stojí i kresby. Portréty a figury, květiny, stromy, krajiny, krávy a jiná zvířata jsou témata, láskyplně pojatá a předávaná s věrností v celou péči.¹⁷¹

Specifický ráz výstavy si našel u návštěvníků muzea své místo a pro velkou ústast byla dne 21. 12. 1942 vydána do oběhu zpráva o prodloužení výstavy Wilhelma Busche, jež měla být uzavřena ve dne 20. 12. 1942, ale pro svůj úspěch byla prodloužena až do 1. ledna 1943, aby si každý mohl výstavu prohlédnout, pokud neměl přetíženost tak uvnitř kvůli přípravě novoročních svátků.¹⁷²

4.7 Rok 1943

Rok 1943 byl již zcela charakteristický válečnými neúspěchy na straně Německa. Na východní frontě musela německá vojska ustoupit až o 500 km zpět od Moskvy, dále byla v lednu obklíčena armáda maršála Pauluse u Stalingradu a přitom pokusu o protiúder

¹⁶⁸ šDarin liegt der Sinn der Kunst im Kriege, dass sie das Herz des Volkes bewahren.ö Viz METZNERBUND, *Gauausstellung 1942*, Reichenberg, 1942.

¹⁶⁹ BUSCH, Wilhelm, *fierty, přímý - ta-ka iny*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1971.

¹⁷⁰ šAm stärksten fallen zunächst die Ölbilder ins Auge, viele kleinformatige Stücke von gleichsam intimer Malweise. Sie halten viel Landschaftliches fest, zeigen aber auch Figürliches und Interieurs.ö Viz Gang durch die Busch-Ausstellung. In: *Die Zeit*, ro. 8, . 321, s. 3.

¹⁷¹ šBei aller Hingegebenheit an die Impression atmen die kleinen Bilder in Gehalt und Form eine innere Größe, die zu immer erneuten Anschauungen, zu stets innigerer Vertiefung zwingt. Ähnlich steht es mit den Zeichnungen. Porträts und Figuren, Blume, Bäume, Landschaften, Kühe und andere Tiere sind ihre Themen, liebevoll erfasst und wiedergegeben mit jener innigen Sorgfalt.ö Viz Gang durch die Busch-Ausstellung. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 3.

¹⁷² Wilhelm-Busch-Ausstellung verlängert. In: *Die Zeit*, ro. 8, . 352, s. 2.

b hem ústupu ze SSSR byly německé oddíly poraženy v tzv. tankové bitvě u Kurska. V květnu 1943 došlo k vylovení spojenců na Sicílii a jejich následnému postupu k severu.¹⁷³

V roce 1943 se konaly dvě velké výstavy, svého rozsahu v Liberci poslední do konce druhé světové války. První byla uvedena v deníku *Die Zeit* poprvé dne 24. 4. 1943 jako Výstava sudetoněmecké grafiky, která měla být zahájena 29. dubna v libereckém pražském muzeu. Jejím organizátorem nebyl nikdo jiný než spolek Metznerbund a její probíhnutí zajistilo vedení muzea.¹⁷⁴

V den slavnostního zahájení výstavy sudetoněmecké grafiky byla vydána v tisku zpráva popisující zamýšlený cíl výstavy. Mělo se jednat o prezentaci grafického umění sudetoněmeckých umělců, které je nositelem vlastních specifických znaků, a to jak ve výpovědi, tak také ve formě.¹⁷⁵ Večerá zaslaná umělecká díla byla podrobena pečlivému prozkoumání akademicky vzdělanou obcí, aby bylo zajištěno, že dojde k vystavení unikátních výtvořů nejvyšší umělecké hodnoty.¹⁷⁶

S ohledem na válečné potřeby a na nutnost nejmenších možných nákladů, došlo k zavedení speciálního zahajovacího ceremoniálu a dokonce byl zakázán i výtisk katalogů. Také přitom výstava zcela sama o sobě, není doprovázena vysvětlujícími slovy nebo poučujícími esey, kromě zde podaného zobrazujícího nástinu, jehož důraz je kladen na to, že by měl pozvat návštěvníky k návštěvě výstavy.¹⁷⁷

Charakter výstavy byl opřen o putovní bázi. Jejími dalšími zastávkami byla města sudetoněmecké flupy, jako například Hradec Králové, Rumburk, Chomutov, Cheb¹⁷⁸. Návštěvník se mohl na výstavě setravných výtvarných děl šod kresby a leptu přes akvarel, litografii, dále evo ezafk míchané technice.¹⁷⁹ Nechyběli jak umělci známí, tak také doposud nikdy neprezentované talentované osobnosti a zastoupení byli i výtvarníci, kteří se touto dobou nacházeli na frontě. Špráva díky vám, kteří zachycujete záflitek války

¹⁷³ TMAROCHOVÁ, Gabriela, et al. pozn. 69, s. 134-138.

¹⁷⁴ Sudetendeutsche Graphik in Reichenberg. In: *Die Zeit*, ro. 9, . 114, s. 3.

¹⁷⁵ Sudtendeutsche Graphik. In: *Die Zeit*, ro. 9, . 118, s. 3.

¹⁷⁶ Sudtendeutsche Graphik. In: *Die Zeit*, tamtéfl, s. 3.

¹⁷⁷ So wirkt die Ausstellung ganz durch sich selbst, ist nicht von erklärenden Worten oder hinweisenden Aufsätzen begleitet, ausser dem hier gegebenen betrachtenden Umriss, der mit Nachdruck zum Besuch der Schau einladen möchte. Viz Sudtendeutsche Graphik. In: *Die Zeit*, pozn. 175, s. 3.

¹⁷⁸ Königgrätz, Rumburg, Komotau a Eger. Viz Sudtendeutsche Graphik. In: *Die Zeit*, tamtéfl, s. 3.

¹⁷⁹ Von der Zeichnung und Radierung über das Aquarell, die Lithographie, den Holzschnitt bis zur Mischtechnik. Viz Sudtendeutsche Graphik. In: *Die Zeit*, tamtéfl, s. 3.

ve svých kresbách, dostala výstava názorné ukotvení v současnosti. Ve zbytku je to krajinný motiv, který udává tón, zvláště domácího prostředí.¹⁸⁰

Dne 5. 5. 1943 vyšla v deníku *Die Zeit* poslední zmínka o Výstavě sudeton-mecké grafiky v libereckém pruském muzeu, jež byla téhož dne ve ejnosti uzavřena a měla se pokračovat na další cestu po říšských a protektorátních městech.¹⁸¹

Druhou výstavou byla velká říšská výstava Metznerbundu, poprvé představená ve ejnosti v deníku *Die Zeit* dne 23. září 1943. O významnosti výstavy svědčí skutečnost, že přes nedostatek financí na tisk katalogů předchozích výstav grafiky, k této výstavě katalog vydán byl. K dispozici je bohužel jeden výtisk, v něm chybí úvodní strany se základními organizačními informacemi, a tak je nutno se spoléhat na tiskové zprávy z periodického tisku. Říšská výstava Metznerbundu se konala od 23. září do 24. října 1943. Zasláno bylo k posouzení přes 500 uměleckých děl z oblasti malířství, grafiky a plastiky. Vybráno bylo výběrovou komisí o osmi akademických umělcích kolem 240 uměleckých děl.

Na základě katalogu bylo možno opět sepsat zastoupení jednotlivých používaných technik, uvedených v tabulce (Tab. 7) a tematické obsazení jednotlivých výtvoř, opět vypsanych v tabulce (Tab. 8).

---

¹⁸⁰ Gerade von ihnen, die das Erlebnis des Krieges in ihren Zeichnungen einfingen, empfängt die Ausstellung die dringliche Verankerung im Zeitgemässen. Im übrigen ist das landschaftliche Motiv tonangebend, besonders das heimatlichen Ursprungs. Viz Sudtendeutsche Graphik. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 3.

¹⁸¹ Sudtendeutsche Graphik. In: *Die Zeit*, ro. 9, . 123, s. 3.

Technika	Počet vystavovaných děl	Procentuální zastoupení
Olejomalba	81	37%
Rytina	7	3%
Dřevoryt	2	1%
Serpentin	1	0,4%
Kresba	48	18%
Akvarel	49	18%
Sádra	15	6%
Terakota	2	1%
Mramor	7	3%
Porcelán	3	1%
Míchaná technika	10	4%
Vodové barvy	2	1%
Pastel	6	2%
Bronz	14	5%
Ostatní kovy	23	9%

Tab. 7: Zastoupení jednotlivých výtvarných technik na vystavovaných uměleckých dílech na Sudecké mecké výstavě umění v Liberci v roce 1943

Z tabulky uflitých technik i z tisku je patrné, že se opět navýšil počet vystavovaných děl, ale na rozdíl od předchozích let byla v té době pozornost věnována rozvoji plastického znázornění figurální povahy.

Téma	Počet vystavovaných děl	Procentuální zastoupení
Krajina	145	58%
Rodina	10	4%
Žena	15	6%
Dívka	9	4%
Dítě	8	3%
Chlapec	3	1%
Muž	36	14%
Autoportrét	3	1%
Divoká zvířata	3	1%
Domácí zvířata	3	1%
Zvířata	4	2%
Figury	6	2%
Kvadratura	5	2%

Tab. 8: Zastoupení jednotlivých výtvarných technik na vystavovaných uměleckých dílech na Sudeťské mezinárodní výstavě umění v Liberci v roce 1943

Tabulka vystavovaných tematických celků dokládá snahu více se zaměřit na lovka, nebo vzrostl celkový počet znázornění lidských postav, z nichž byl nejvíce zastoupen mužský element ve své korpulentní síle, dále pak ženský element, nyní však převládlo ztvárnění dospělosti ženského těla nad nevinností mladých dívek. Charakter jednotlivých zpracování se nezměnil, stále odpovídal ideálům krásy nacionálně-socialistické ideologie, čímž je opět potvrzen zájem propagandistického působení na širokou veřejnost.

Dne 24. září 1943 vyšla v deníku Die Zeit popisná zpráva o vernisáži křesťanské výstavy, konané předchozího dne v libereckém muzeu. Přestože byla výstava opět pod zátitím Konráda Henleina, u slavnostního otevření nebyl přítomen. V jeho zastoupení se objevilo několik významných osobností z partyzánských, státních a vojenských kruhů, například Wals, i Hans Krebs uvedený v článku. Slavnostní zahájení uvedl Karl Komma, jenž zahrál první větu Beethovenovy 10. klavírní sonáty.

Následoval proslov p edsedy Metznerbundu, Viktora Eichlera. Z jeho slov je op t cítit propagandistický nádech, který je patrný již z úvodní v ty: šD kuji flupnímu v dci, fle op t p evzal zá-titu nad výstavou a tím op t ukázal, jak moc mu leží na srdci výtvarné um ní.ö¹⁸²

Dále Viktor Eichler pronesl, fle úsilí flupního v dce na p sobení na sou asné um lce v souvislosti s p sobením na figurálním malí ství za alo p iná-et ovoce.¹⁸³ Hlavním tématem, jak je patrné z vý-e uvedené tabulky tematického zastoupení je patrný vzr st figurálních ztvárn ní lidských osud . šUfl jen když je rozeznatelný nástin cht ní a mofnosti, tak to p eci oprav uje k nad ji, fle m fleme poci ovat dosaflení úrovn um ní ostatních flup N mecka. Na druhou stranu z stává, stejn jako p edtím, hlavním znakem výstavy ztvárn ní na-í krásné krajiny.ö¹⁸⁴ Touto poznámkou je nenápadn nazna eno, fle mohou um lci poci ovat nad ji s vyrovnáním se um lc m šVelkého N meckaö, ale pokud by se stále v novali tvorb krajin, pak v to mohou opravdu jen doufat, protofle um lci í-ské úrovn se zabývají p edev-ím tvorbou figurálních témat.¹⁸⁵ Pro propagandistické ú ely jsou totiž lidské osudy výhodn j-í, protofle na náv-t vníky p sobí emotivn ji a dají se lépe zneuflít k manipulaci s masami šlidského materiáluö¹⁸⁶.

Dne 24. října, kdy byla výstava ukon ena, publikoval deník *Die Zeit* záv re nou zprávu, kde zhodnotil úsp -nost výstavy. Nav-tívalo ji p es 7000 obdivovatel sudeton meckého výtvarného um ní a zakoupeno bylo kolem sta vystavovaných um leckých d l. Na záv r výstavy je tedy mofno prohlásit: šúsp ch kvalityö.¹⁸⁷ S p íhlédnutím k dobovým hodnotám je samoz ejm otázka kvality diskutabilní, protofle vysoká náv-t vnost, prodejnost d l a objem vystavovaných d l, nemusí nutn znamenat kvalitu, ale s odkazem na publikované zprávy tisku by se dalo usuzovat op t jakýsi

¹⁸² Gaukulturpreis an Oswald Hofmann. In: *Die Zeit*, pozn. 122, lánek ze dne 24. 9. 43.

¹⁸³ Gaukulturpreis an Oswald Hofmann. In: *Die Zeit*, tamtéfl, lánek ze dne 24. 9. 43.

¹⁸⁴ šWenn auch vorerst nur die Umriss in diesem Wollen und Können zu erkennen sind, so berechtigt das doch zu der Hoffnung, dass wir uns der Kunst anderer Gaue Deutschlands gewachsen fühlen können. Andererseits wird nach wie vor ein Hauptmerkmal in den Ausstellungen die Gestaltung unserer schönen Landschaft bleiben.ö Viz Gaukulturpreis an Oswald Hofmann. In: *Die Zeit*, pozn. 182, lánek ze dne 24. 9. 1943.

¹⁸⁵ Velké výstavy n meckého výtvarného um ní v Dom um ní v Mnichov [online]. [vid. 12. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.gdk-research.de/db/apsisa.dll/ete>.

¹⁸⁶ HITLER, Adolf, *Mein Kampf* [online]. [vid. 7. 3. 2012]. Dostupné z: <http://pdfcast.org/download/adolf-hitler-mein-kampf-deutsch-german-ungek-rzte-fassung.pdf>.

¹⁸⁷ šErfolg der Qualität.ö Viz Erfolg der Qualität. In: *Die Zeit*, pozn. 182, lánek ze dne 24. 10. 1943.

šnátlaků na myšlení ve ejnosti, fle všechny jim prezentované myšlenky jsou kvalitní a proto mají vysokou hodnotu.

4.8 Rok 1944

V roce 1944 došlo k porážce německých námořních sil v Atlantiku, což umožnilo provést vylodění v Normandii. Na základě válečných úspěchů spojeneckých armád, docházelo k náletům na Německo, přičemž byla bombardována jak města, tak také průmyslové oblasti. Sovětské armádě se v lednu 1944 podařilo prolomit obléhání Leningradu, následovala ofenzíva, v jejímž důsledku dosáhla Rudá armáda v létě roku 1944 území střední Evropy.¹⁸⁸

Co se uměleckých výstav výtvarné činnosti týká, byla v tisku dne 9. ledna 1944 uvedena informace o výstavách Metznerbundu, které byly v Liberci do budoucna připravovány. Jednalo se o výstavy: šSudeton me tí medailéř, šLiberec a jeho okolí v obrazech, šDěvotěba, lept, kamenotisk.¹⁸⁹ Součástí byli také i pozváni na výstavu šSudeton me tí umělců u wehrmachtu,¹⁹⁰ která byla přístupná v nové výstavní hale v paláci Dunaj až do 20. ledna 1944.

Další tisková zpráva týkající se liberecké výstavní činnosti byla v roce 1944 publikována již jen jedna jediná, a to šStálá výstava výtvarného umění Metznerbundu v Liberci je od 5. až do 30. března denně přístupná spolu s výstavou Norberta Hochsiedera, Mariánské Lázně, v hale Paláce Dunaj.¹⁹¹ Veškerá umělecká díla, která měla ve svých sbírkách Metznerbund byla předložena na velkou jubilejní výstavu, která se konala v roce 1944 v Praze. Důvodem pro předložení výstavy do Prahy by bylo možné sice spatřovat v sílící hrozbě leteckých útoků, ale ve skutečnosti se jednalo o propagandistický úmysl zaujmout další masy lidí, které by byly v negativně vyhlížející době válečných úspěchů na straně Německa ochotny se obětovat pro vyšší dobro.

¹⁸⁸ TMAROCHOVÁ, Gabriela, et al. pozn. 67, s. 141-145.

¹⁸⁹ šSudetendeutsche Medailleure: ŠReichenberg und seine Umgebung im Bild: und eine kleine Lehrschau ŠDer Holzschnitt, die Radierung und der Steindruck. – Viz Ausstellung des Metznerbundes. In: *Die Zeit*, ro. 10, . 8, s. 3.

¹⁹⁰ šSudetendeutsche Künstler bei der Wehrmacht. – Viz Ausstellung des Metznerbundes. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 3.

¹⁹¹ šDie ständige Kunstausstellung des Metznerbundes in Reichenberg, Donauhof (Durchgangshalle) mit Sonderausstellung Norbert Hochsteder, Marienbad, ist vom 5. bis 30. März täglich zugänglich. – Viz Die ständige Kunstausstellung des Metznerbundes in Reichenberg. In: *Reichenberger Tagesbote*, Reichenberg, 1944, ro. 16, . 56, s. 4.

Za doklad výše zmíněného tvrzení je možno považovat úvodní e Viktora Eichlera publikovanou v katalogu k pražské jubilejní výstav Metznerbundu, kde říká: š Když dříve j-í doby formovaly své ideje a symboly svých bohů, nebo později vytvořily své svaté, pak my budeme nacházet symboly německého hrdinství a síly ve věčné myšlence matky, krve a života.¹⁹² Svůj projev pak uzavírá slovy: šVyzývám každého německého přívržence, který mne silou svých schopností spolupracovat, aby se celou svou silou o to zasadil. To má být náš podíl na výstavě nové německé kulturní epochy, která si podmaní novou dobu.¹⁹³ Více se tato práce jubilejní výstavou nezabývá, protože se nekonala na sledovaném území hlavního města říšské říše Sudety, ale pro přiblížení tehdejší situace a smýšlení bylo nutné se o ní zmínit. Výstav samotná se pak vnuje So a Mikulová.¹⁹⁴

Na závěr výstav výtvarného umění v Liberci pro rok 1944 je nutno ještě zmínit, že se na území města konala velká výstava říšského rozsahu a dokonce byla i organizovaná spolkem Metznerbund, ale na základě tiskové zprávy ze dne jejího slavnostního otevření v pátek 21. ledna 1944, kdy byla výstava v prostorách libereckého muzea, je zcela jednoznačně vypovízeno, že neprezentovala německé výtvarné umění, ale pouze výsledky činnosti při myšlenkových podnících.¹⁹⁵

Přestože byly plánovány ještě další výstavy, k jejich konání již nedošlo, protože dne 17. září 1944 byla vydána následující opatření pro umění:

šV-ichni výtvarníci se musí hlásit u příslušného úřadu práce k pracovnímu nasazení. Do této kategorie spadají architekti, malíři, sochaři, grafici, komerční umělci, návrháři, obchodníci s uměním, vydavatelé umění a obchodníci s uměleckými listy. Malá část výtvarných umělců je na základě jejich dosavadní práce pro válečné účely od

¹⁹² šWenn frühere Zeiten ihre Ideen prägten und etwa Sinnbilder ihrer Götter, oder später ihrer Heiligen schufen, so werden wir die Symbole des deutschen Heldentums der Kraft der ewigen Idee der Mutter, des Blutes und des Lebens finden.š Viz METZNER-BUND, *Jubiläumausstellung 1919-1944*. Prag, 1944.

¹⁹³ Ich rufe jeden unserer Kameraden auf, der Kraft seiner Fähigkeiten mitarbeiten kann, sich mit seiner ganzen Kraft dafür einzusetzen. Das soll unser Anteil sein am Aufbau der neuen deutschen Kulturepoche, die die neue Zeit erobern wird.š Viz METZNER-BUND, tamtéž.

¹⁹⁴ MIKULOVÁ, So a, *Jubilejní výstava Metzner-Bundu 1914-1944*. pozn. 3, s. 191-257.

¹⁹⁵ Vorteile an allen Ecken! In: *Die Zeit*, spisová služba Severočeského muzea v Liberci 1936-1945, lánek ze dne 21. ledna 1944.

pracovního nasazení osvobozena.¹⁹⁶ Krom personálních otázek se opatření týkala n kolika dalších nařízeních:

- š1. Věchny soutěže na poli výtvarného umění jsou od nyní zakázány.
2. Umělecké výstavy všech druhů nesmí být provozovány.
3. Věchny soukromé umělecké koly a další malířské instituty jsou uzavřeny.
4. Pěkolovací služba a pracovní poradenství je v oblasti umění nyní nasazeno.
5. Umělecké aukce jsou do budoucna povoleny v omezeném množství.
6. Veškerá činnost na poli módy je od nyní zakázána.¹⁹⁷

Výše zmíněná nařízení byla poslední zprávou týkající se veškeré umělecké činnosti na celém území říše a jí podléhajících oblastí, ili platila i v Liberci.

4.9 Rok 1945

V roce 1945 došlo k celkovému ukončení druhé světové války. Vzhledem k nařízením o zákazu výstavní činnosti a absenci jakýchkoliv archivních pramenů, které by dokládaly výstavní činnost v Liberci, není zcela možné jednoznačně říci, zda došlo k nějaké výstavě esko-německého výtvarného umění, i nikoliv. Lze jen předpokládat, že byla-li uskutečněna nějaká výstava podobného charakteru, pak by byla ilegální, a tudíž by musela být utajovaná. Vzhledem k hrozícímu postihu by bylo velmi riskantní jakoukoliv výstavu pořádat, navíc kvůli totálnímu válečnému nasazení ani nebyli lidé,

¹⁹⁶ §Alle bildenden Künstler müssen sich bei dem für sie zuständigen Arbeitsamt zum Arbeitseinsatz melden. Hierunter fallen Architekten, Maler, Bildhauer, Graphiker, Gebrauchsgraphiker, Entwerfer, Kunsthändler, Kunstverleger und Kunstblatthändler. Ein geringer Teil von bildenden Künstlern, die auf Grund ihrer bisherigen Tätigkeit schon kriegswichtige und kriegsentscheidende Aufgaben durchführen, sind vom anderweitigen Einsatz in der Rüstungsindustrie befreit. §Viz Massnahmen in der bildenden Kunst. In: *Die Zeit*, ro. 10, . 253, s. 4.

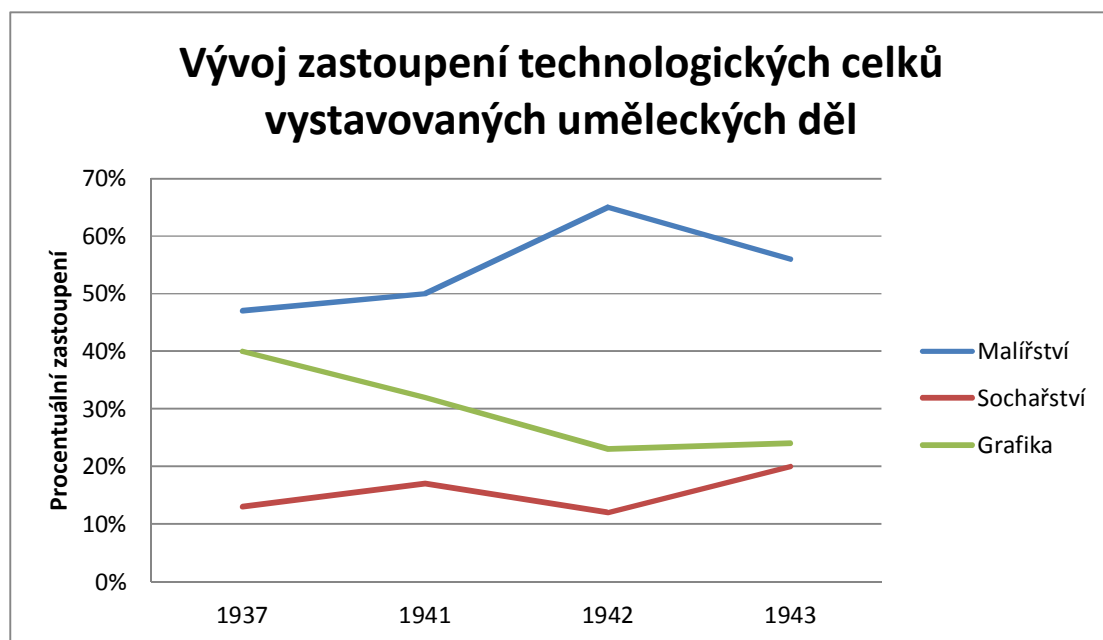
¹⁹⁷ §1. Sämtliche Wettbewerbe auf dem Gebiete der bildenden Kunst sind ab sofort untersagt. 2. Kunstausstellungen aller Art dürfen nicht mehr durchgeführt werden. 3. Sämtliche privaten Kunstschulen und sonstigen Malinstitute sind geschlossen worden. 4. Die gesamte Lehrstellenvermittlung und Berufsberatung auf dem Gebiet der bildenden Kunst werden ab sofort eingestellt. 5. Kunstversteigerungen sind zukünftig nur noch in beschränktem Umfang zulässig. 6. Die gesamte Tätigkeit auf dem Gebiete des Modeschaffens wird ab sofort eingestellt. §Viz Massnahmen in der bildenden Kunst. In: *Die Zeit*, tamtéž, s. 4.

kte í by se tím mohli zabývat. Pokud by se v-ak p esto n jaká výstava esko-n meckého výtvarného um ní konala, bylo by to mofné pouze do 8. kv tna 1945, kdy do-lo ke kone né kapitulaci N mecka, v jejímfl d sledku docházelo v pr b hu roku 1946 k masovému odsunu n meckých obyvatel na území porafleného N mecka. Období od konce druhé sv tové války afl do konce roku 1949 popisuje Kronika m sta Liberce, která dokládá událost osvobození Liberce a okolnosti související s odsunem obyvatel šn mecké národnosti.

Závěr

Na základě analýzy vydaných katalogů k jednotlivým, v této práci sledovaným, výstavám, článků z libereckého denního tisku a poznatků získaných ze sekundární literatury je možno dojít k výsledku, že zde reflektované výstavy byly specifické hned z několika hledisek, které lze považovat za obraz každodennosti ve 30. a 40. letech 20. století.

Výstavy českého-německého výtvarného umění v Liberci z let 1937 až 1944 byly výsledkem propagandistických tendencí, které měly uměleckou tvorbu zjednotit, sochařství a grafiku přiblížit co nejvíce těmto lidem. Realisticky ztvárněná díla byla přístupná nejen po finanční stránce, ale zároveň snadná pro pochopení, přestože jejich význam nebyl zcela jednoznačný, výstavám se dostalo vysoké návštěvnosti.

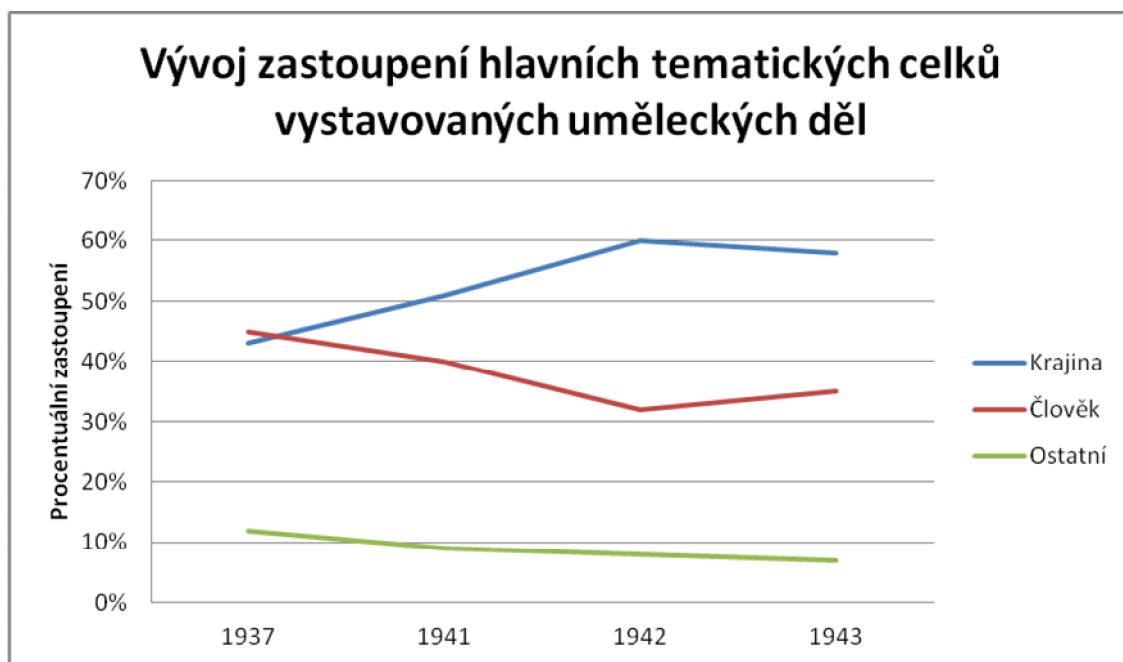

Graf. 1: Vývoj zastoupení hlavních technologických celků vystavovaných uměleckých děl na velkých výstavách českého-německého výtvarného umění v Liberci v letech 1937-1945, k nimž byly vydány katalogy.

V průběhu sledovaného období se změnilo zastoupení jednotlivých výtvarných technologických celků především ve prospěch malířství, které až na rok 1937 nekleslo pod 50% z celkového počtu vystavovaných uměleckých děl. V roce 1942 zaznamenalo

silný nárůst až o 15%, ale během roku 1943 opět kleslo pod 60%. Druhým nejastěji využívaným výtvarným technologickým celkem byla grafika, která se v roce 1937 nacházela na 40%, ale v následujících dvou graficky znázorněných letech klesla téměř o 20% a za rok 1943 se na svou výchozí pozici již nevrátila. Nejníže zastoupení se dostalo sochařství, ale na rozdíl od dvou předchozích technologických celků nejevilo v průběhu let 1937 - 1942 známky výšších procentuálních rozdílů a v posledním graficky znázorněném roce zaznamenalo jako jediný z celků rapidní nárůst pro daný rok, a to téměř o 10%.

Rok od roku se navyšoval počet vystavovaných děl v rámci nacionálně-socialistické propagandy, což se odrazilo na snižování kvality prezentovaných uměleckých děl.¹⁹⁸ Základním cílem propagandy však nebyla kvalita, ale působení na co největší množství lidí, v tomto případě návštěvníků výstav.

Graf. 2: Vývoj zastoupení hlavních tematických celků vystavovaných uměleckých děl na velkých výstavách německo-německého výtvarného umění v Liberci v letech 1937-1945, k nimž byly vydány katalogy.

¹⁹⁸ WETZEL, Christoph, *Belser Stilgeschichte des 20. Jahrhunderts*. Bd. 3., Stuttgart: Belser Verlag, 1999, ISBN: 7-7630-2040-3. s. 205.

Z výše uvedeného grafu hlavních tematických celků v průběhu výstav eskon meckého výtvarného umění v Liberci v letech 1937 až 1945 vyplývá, že krom prvního sledovaného roku měla nejvíce zastoupení mezi uměleckými díly krajinomalba, která se nedala tak snadno zneužít pro nacistickou ideologii jako plastiky trpících postav, jejichž výrazy byly viditelné ve skutečném životě na každém kroku. Témata jako matka, dívka nebo urostlý voják tvořila hned po krajinomalbě nejvíce znázorňovaný motiv. Snadno pochopitelný, ale především dříve známý vjem, protože každá měla matku, jejíž zvrásněná tvář odkazovala na tíhu starostí, popípad, feny, které samy matkami byly, prožívaly strasti války, přestože se boj přímo neúčastnily. Dívky, nhlé, ísté bytosti, znázorňované s pocity studu, strachu a bolesti. A nakonec vojáci, urostlí hrdinové, kteří odkazovali na válečné oběti na synech, bratrech, otcích, přátelích, kteří se obtovali pro bezpečí svých rodin a pro lepší budoucnost eskon meckého národa.

Na závěr lze tedy říci, že přes relativně dlouhé časové období trvající 9 let, se konalo několik výstav celofupního významu, kde byly prezentovány především krajiny, pak lidé a v malém zastoupení jiná témata. Charakter těchto výstav se nezměnil, nebo po celé sledované období se jednalo o nacionálně-socialistickou propagandu. Krom výstav celofupních, se konaly i výstavy jednotlivých institucí, popípad významných umělců. K těmto menším výstavám byly pouflity pouze informace z dobového tisku, zatímco k celofupním výstavám byly pouflity i katalogy, které k nim byly vydány. Výzkum eskon meckých výstav výtvarného umění v Liberci mezi lety 1937 až 1945 by bylo dobré do budoucna prohloubit, protože se jedná o doposud málo zpracované téma.

Bibliografie

Prameny:

Bericht an den in der Zeit vom 18. bis 21. März 1938 stattfindenden Parteitag [der DSAP] in Reichenberg. Prag: Parteivorstand der DSAP, 1938

Reichenberger Zeitung. Reichenberg: Stiepel, 1937 - 1938, ro . 78 ó 79, ISSN 1214-6587

Die Zeit. spisová služba Severo českého muzea v Liberci 1936 ó 1945

Die Zeit. Reichenberg: 1938 - 1945, ro .

Jahrbuch Hilfswerk für Deutsche Bildende Kunst., Erich Zander Druck- und Verlagshaus, 1942

M ĚSTSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR LIBEREC, Kronika města Liberce 1945 ó 1949. Inv. . 142, In: BOCK, Ji í, et al. M ěstský národní výbor Liberec (1910) 1945 - 1990 (1995). Inventár Soka Liberec, 2006, ev. . 353

METZNERBUND, Gauausstellung 1942. Reichenberg, 1942

METZNER-BUND, Jubiläumausstellung 1919-1944. Prag, 1944

MÍTKOVÁ, Alena ó NEUMÜLLER, Michael, Společnost pro podporu německé v ědy, um ění a literatury v ěchách. (N ěmecká akademie v ěd v Praze). Materiály k d ějinám a inventár archivního fondu. 1891 - 1945. Praha: Archiv AV ěR, 1994

Reichenberger Tagesbote. Reichenberg, 1944, ro . 16

ROHN, Eduard, Meine dienstzeit, fotoalbum. Dostupné v: Státní okresní archiv v Liberci

WATZAL, Johannes, Vorrede zur Sudetendeutschen Kunstausstellung in Reichenberger Messehalle 1937. In: BUND DER DEUTSCHEN, Sudetendeutsche Kunstausstellung 1937, Teplitz-Schönau

Monografie:

- ARENDT, Hannah, *P vod totalitarismu I-III*. 1. vyd., Praha: OIKOYMENH, 1996, ISBN: 80-86005-13-5
- BALEKA, Jan, *Výtvarné um ní. Výkladový slovník (malí ství/socha ství/grafika)*. 1. vyd. 1997, dotisk 2010, Praha: Academia, 2010, ISBN: 978-80-200-1909-7
- BARTO^{TM} Josef, *Okupované pohrani í a eské obyvatelstvo 1938-1945*. 1. vyd., Praha: SPN, 1978
- B LINA, Pavel, *eské zem v evropských d jinách 1756 ó 1918*. sv. 3, Praha ó Litomy-l: Paseka, 2006, ISBN: 80-7185-793-9
- BRANDES, Detlef, *Die Sudetendeutschen im Krisenjahr 1938*. München: R. Oldenbourg Verlag, 2008, ISBN: 978-80-486-58742-5
- BUSCH, Wilhelm. *fierty, -prýmy - ta-ka iny*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1971
- ERMÁK, Josef a HELLEROVÁ, Kristina, *Slovník latinských citát : 4328 citát s eským p ekladem a výkladem*. Praha: Knifní klub, 2005, ISBN: 80-242-1372-9
- Deutsches historisches Museum Berlin, *Kunst und Propaganda im Streit der Nationen 1930 ó 1945*. Dresden: Sandstein Verlag, 2007, ISBN: 3-937602-93-3
- EBEL, Martin, VL EK, Pavel a MENDELOVÁ, Jaroslava, eds. *Josef Jäger: kopiá e*. Praha: Scriptorium, 1998, ISBN: 80-902597-1-5
- FRAJDL, Ji í, *Rudolf Hess - Reinhard Heydrich a jejich zásahy do eských d jin: (studijní texty)*. Praha: K es anskosociální hnutí ve spolupráci s Historickou a dokumenta ní komisí Klubu eského pohrani í, 2004, ISBN: 80-239-2998-4
- GEBHART, Jan a KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, spole enském a kulturním fivot*. 1. vyd., Praha: Paseka, 2004, ISBN: 80-7185-626-6
- HAHNOVÁ, Eva, *Sudeton mecký problém: Obtífhé lou ení s minulostí*. 2. roz. vyd., Ústí nad Labem: Albis international, 1999, ISBN: 80-86067-38-6
- HOROVÁ, And la, ed. *Nová encyklopedie eského výtvarného um ní*. sv. 1., A-M, 1. vyd., Praha: Academia, 1995, ISBN: 80-200-0521-8
- HRU^{TKA}KA, Emil, *Konrad Henlein: fivot a smrt*. 1. vyd., Praha: BMSS-Start, 2010, ISBN: 978-80-86140-67-4

- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 až 1929)*. sv. 1, 1. vyd., Praha: Libri, 2000, ISBN: 80-7277-027-6
- KARPA^{TM}, Roman a kol. *Stalo se na severu Čech 1900/2000*. 1. vyd., Liberec: Nakladatelství 555, 2001, ISBN: 80-86424-17-0
- KARPA^{TM}, Roman, et al. *Kniha o Liberci*. 1. vyd., Liberec: Dialog, 1996
- KARPA^{TM}, Roman, MOHR, Jan a VURSTA, Pavel, *Kouzlo starých pohlednic Liberecka*. 1. Vyd., Liberec: Agentura 555, 1997, ISBN: 80-238-1496-6
- KERL, Karl, *Kunst und Handwerk: sudetendeutsche Monatschrift für Malerei, Bildhauerei, Graphik*. Reichenberg: Kraus, 1938
- KIRCHMAYR, Birgit, *Kulturhauptstadt des Führers. Kunst und Nationalsozialismus in Linz und Oberösterreich*. Linz: PN^o1, 2008, ISBN: 978-3-85252-967-7
- KOSATÍK, Pavel, *Menší knífká o německých spisovatelích z Čech a Moravy*. 1. vyd., Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2001, ISBN: 80-85844-79-6
- KUBÍŠEK, Jaromír, et al. *Česká retrospektivní bibliografie. Číslo 1, Noviny. Díl 2, Noviny české republiky 1919-1945*. sv. 1, Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004, ISBN: 80-86249-27-1
- KULKA, Jiří, *Psychologie umění*. 2. přeprac. a dopl. vyd., Praha: Grada, 2008, ISBN: 978-80-247-2329-7
- Künstler aus dem Jeschken-Isergebirge*. Böblingen: Wilhelm Schlecht, 1988, ISBN: 3-9245-13-48-1
- KURAL, Václav a kol. *Studie o sudetoněmecké otázce*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, ISBN: 80-85864-61-4
- KYNCL, Vojtěch, *Akce Lefláky: 24. 6. 1942*. 1. vyd., Mladá Boleslav: Obecní úřad, 2002. ISBN: 80-238-9585-0
- LE BON, Gustav, *Psychologie der Massen*. Hamburg: Nikol, 2008, ISBN: 978-3-86820-026-3
- LINHARTOVÁ, Lenka, MILOTOVÁ, Jaroslava a MACHÁNKOVÁ, Vlasta, eds. *Heydrichova okupační politika v dokumentech*. Praha: SPB, 1987
- MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2002, ISBN: 80-246-0302-0

- MOHR, Jan, *Franz Metzner. Socha, architektura mezi secesí a monumentem*. Liberec: Severo-ěeské muzeum v Liberci, 2006, ISBN: 80-903595-4-X
- PÁNEK, Jaroslav a kol. *Dějiny českých zemí*. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2008, ISBN: 978-80-246-1544-8
- PAULOVÁ, Milada, *Balkánské války 1912-1913 a český lid*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963, Rozpravy Československé akademie věd, ro. 73, seř. 4
- POCHE, Emanuel, et al. *Umlecké památky české*. sv. 2, K-O, 1. vyd., Praha: Academia, 1978
- REICHEL, Peter, *Der schöne Schein des Dritten Reiches. Gewalt und Faszination des deutschen Faschismus*. Hamburg: Ellert & Richter Verlag, 2006, ISBN: 3-8319-0213-5
- SEVERO-ĚSKÉ MUZEUM V LIBERCI, *100 let Severo-ěeského muzea v Liberci*. Liberec: Severo-ěeské muzeum v Liberci, 1973
- SCHLESINGER, Walther, *Der Bund der Deutschen in Böhmen*. Teplitz-Schönau: Bund der Deutschen in Böhmen, 1920
- STEHLÍK, Eduard, *Lidice: příběh české vsi*. 1. vyd., Praha: V Ráji, 2004, ISBN: 80-86758-13-3
- THAROCHOVÁ, Gabriela, et al. *České země v evropských dějinách*. sv. 4, 1. vyd., Praha: Paseka, 2006, ISBN: 80-7185-795-5
- TURNWALD, Erik, *Heimat und Kirche - Festschrift zum 90. Geburtstag von D. Erich Wehrenfennig*. Wien: Johannes-Mathesius-Verlag, 1963
- WETZEL, Christoph, *Belser Stilgeschichte der Neuzeit*. Bd. 3, Stuttgart: Belser Verlag, 1999, ISBN: 7-7630-2040-3
- ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v československé flup Sudety (1938-1945)*. V českém jazyce 1. vyd., Praha: Prostor, 2001, ISBN: 80-7203-390-5
- FIALOUDEK, Karel a HULICIUS, Eduard, eds. *Encyklopedie politiky*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd., Praha: Libri, 2004, ISBN: 80-7277-209-0

Odborné články:

HABÁNOVÁ, Anna, Historie liberecké výstavní haly Metznerbundu v Schückerstrasse 21, dnešní Pražské ulici. In: *Fontes Nissae*. . 10, Liberec, 2009, ISBN: 978-80-7372-553-2

HABÁNOVÁ, Anna, Přelomení německých tradic Akademie výtvarných umění z Prahy do Liberce. In: VALE^{TM}, Tomáš, *Work in progress*. Brno: Teagarden, 2011, ISBN 978-80-904654-2-8

LAHODA, Vojtěch, Proměny realismu a kubismu v malířství dvacátých a třicátých let. In: LORENZOVÁ, Helena, et al. *Dějiny českého výtvarného umění*. sv. IV/1, 1890/1938, 1. vyd., Praha: Academia, 1998, ISBN: 80-200-0587-0

LEISTNER, Gerhard, Zwischen Tradition und Moderne. Deutsche Malerei und Bildhauerei der böhmischen Länder. In: *Stifter Jahrbuch*. Neue Folge, Bd. 7, Rieß-Druck und Verlag, 1993, ISBN: 978-3-926303-30-1

MIKULOVÁ, Soňa, Jubilejní výstava Metzner-Bundu 1914-1944. In: LEDVINKA, Václav, ed. *Documenta Pragensia*, sv. 20, Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2002, ISBN: 80-86197-40-9

MLEJNEK, Josef, Totalitní oběť jako Pavlov v pes. In: *Lidové noviny*. ISSN 0862-5921. ročník 10, číslo 9

ZEMAN, Jaroslav, Palác Dunaj-první výšková budova v Liberci a její tvorba. In: *Památky Libereckého kraje 2010-2011*. Liberec: Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Liberci, 2011

Internetové zdroje:

86 let Hitlerovy školenice pro nacisty [online]. [vid. 27. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/veda-skoly/historie/238600-86-let-hitlerovy-ucebnice-pro-nacisty.html>

Akademie der bildenden Künste Wien [online]. [vid. 29. 3. 2012]. Dostupné z: <http://karlsplatz.org/institutions/akademie>

Bund der Deutschen des Jeschken-Iser-Gaues in Reichenberg [online]. [vid. 28. b ezen 2012]. Dostupné z: <http://startext.net-build.de:8080/barch/MidosaseARCH/R153-18329/index.htm?kid=28814fe3-1bcc-4117-86c1-7eec2c91c68c>

HABÁNOVÁ, Anna, *Učební látky o obou národů po válce vinnosti liberecké pobočky Metznerbundu. Výtvarná skupina Oktobergruppe a Erwin Müller* [online]. [vid. 25. 2. 2012] Dostupné z: <http://www.umeni-art.cz/cz/soubory/habanova.pdf>

Hermann ZETTLITZER [online]. [vid. 24. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.knihovna-teplice.cz/index.php?scname=osobnosti&stranka%5B%5D=30&letter=Z&person=2681>

HITLER, Adolf, *Mein Kampf* [online]. [vid. 7. 3. 2012]. Dostupné z: <http://pdfcast.org/download/adolf-hitler-mein-kampf-deutsch-german-ungekuerzte-fassung.pdf>

Imperial Germans [online]. [vid. 24. b ezen 2012]. Dostupné z: <http://dictionary.reference.com/browse/bushel>

Jablonec pohledem malířů [online]. [vid. 26. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/archiv/rocnik-2006/07-08-2006/jablonec-pohledem-maliru.html>

Malíř a socha Viktor Planckh [online]. [vid. 24. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_P/Planckh_Viktor_1904_1941.xml

Palác Dunaj [online]. [vid. 25. B ezen 2012]. Dostupné z: <http://liberec-reichenberg.net/stavby/karta/nazev/22-palac-dunaj>

RUMÍŇKOVÁ, Marie, *Deutsch-böhmischer Künstlerbund, jeho výstavy a kritiky* [online]. [vid. 24. 11. 2011]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217432/ff_b/?lang=en

^{TM}AMANOVÁ, Gabriela, *Národnost ve sítání lidu v českých zemích* [online]. [vid. 2. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100023s_Samanova-narodnost.pdf

Velké výstavy n meckého výtvarného um ní v Dom um ní v Mnichov [online]. [vid. 12. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.gdk-research.de/db/apsisa.dll/ete>

Seznam příloh

Příloha A - *Soupis výstav výtvarného umění v Liberci 1937 až 1945, které byly prezentovány v libereckém tisku, sledovaném v této práci.*

Příloha B - *Der Führer über die Kunst. In: Die Zeit, Reichenberg, 1938, ro. 4, č. 272, s. 15.*

Příloha C - *Fotografie, první přípis a neautorizovaný český překlad článku ze dne 11. 2. 1939, publikovaného v deníku Die Zeit.*

Příloha D - *Přípis a překlad části kapitoly Propaganda und Organisation z knihy Mein Kampf.*

Příloha E - *Přípis a překlad části kapitoly Staatliche Auslese der Tüchtigen z knihy Mein Kampf.*

Příloha F - *Přípis a neautorizovaný překlad básně Einsame Mutter, vydané dne 21. května 1944 v deníku die Zeit.*

Příloha A:

Soupis výstav výtvarného umění v Liberci 1937 – 1945, které byly prezentovány v libereckém tisku, sledovaném v této práci.

Rok	Výstava	Výstavní hala	
1937	Umavské muzeum v obrazech	SV M	20. 2. – 10. 3.
	Výstava akademického malíře Edgara Jantsche	SV M	4. 4. – 9. 5.
	Výstava sdružení německých grafik	SV M	9. 5. - nenalezeno
	Výstava umělecké školy muzea	SV M	6. 10. – 14. 11.
	Výstava Blochovy sbírky	SV M	18. 7. - nenalezeno
	Výstava Josefa Führicha a Wilhelma Riedela	SV M	28. 11. – 30. 1.
	Sudetonská mecká výstava umění	Liberecké výstavní trhy	19. 9. – 10. 10.
1938	Výstava Franze Thieleho a Ottilie Ullrichové	SV M	21. 4. – 19. 6.
	Výstava prací Státní uměleckoprůmyslové školy v Jablonci nad Nisou	SV M	22. 5. – nenalezeno
	Výstava sochařky Thielkové	SV M	14. 8. - nenalezeno
1939	Výstava grafických listů ze sbírky dr. Randy	SV M	nenalezeno
	Osudový boj Evropy na Východ	Liberecké výstavní trhy	nenalezeno
	Výstava prací umělecké školy muzea	SV M	nenalezeno
	Výstava Karla Berndta z Jablonce nad Nisou	SV M	24. 8. – 17. 9.
1940	Výstava německé grafiky přítomnosti	SV M	9. 6. - 30. 6.

	Velká výstava fiupní grafiky	SV M	nenalezeno
	Výstava d l n meckých malí	SV M	nenalezeno
	Výstava Jizerské hory v obrazech	SV M	nenalezeno
1941	Výstava Víta Stosse	SV M	14. 8. - nenalezeno
	fiupní výstava Metznerbund	SV M	8. 10. - 2. 11.
1942	fiupní výstava Metznerbund šVálka a um níõ	SV M	13. 10. - 8. 11.
	Výstava fiupních um lecko- pr myslových -kol	SV M	29. 8. - 20. 9.
	Výstava Wilhelma Busche	SV M	16. 11. ó 1. 1.
1943	Výstava sudeton meckých grafik	SV M	29. 4. ó 5. 5.
	Výstava Rudolfa Mathera	SV M	29. 4. ó 5. 5.
	fiupní výstava spolku Metznerbund	SV M	23. 9. ó 24. 10.
1944	Výstava Vlastenecké spolky bojují na jihu západní fronty	SV M	nenalezeno
	Výstava spolku Metznerbund s výstavou Norberta Hochsiedera	Palác Dunaj	5. 3. - 30. 3.
	Sudeton me tí um lci u Wehrmachtu	Palác Dunaj	9. 1. - 20. 1.
1945	-	-	-

*SV M = Severo eské muzeum v Liberci

Příloha B:

Der Führer über die Kunst. In: Die Zeit, Reichenberg, 1938, ro . 4, . 272, s. 15.

Přípis originálního znění	Neautorizovaný český překlad
<p>Der Führer über die Kunst:</p> <p>Wer von der Vorsehung ausersehen ist, die Seele eines Volkes der Mitwelt zu enthüllen, sie in Tönen klingen oder in Steinen sprechen zu lassen, der leidet unter der Gewalt des allmächtigen ihn beherrschenden Zwanges, der wird seine Sprache reden, auch wenn die Mitwelt ihn nicht versteht oder verstehen will, wird lieber jede Not auf sich nehmen, als auch nur einmal dem Stern untreu zu werden, der ihn innerlich leitet. ó Aus der Rede vom 1. September 1933.</p>	<p>Vědce o umění:</p> <p>Kdo je prozřetelností vybrán, aby odhalil duši národa svých současníků, nechat ji znít v tónech nebo mluvit v kamenech, ten trpí pod násilím mocného, jej ovládajícího nátlaku, ten bude svou eí mluvit, i když mu nebude jeho okolí rozumět nebo nebude chtít rozumět, vezme na sebe raději každé trápení, než aby byl také jednou nevinný hvězda, která ho uvnitř vede. ó Zveřejněno 1. září 1933.</p>
<p>Niemals kann man die Kunst vom Menschen trennen. Das Schlagwort, dass gerade sie international sei, ist hohl und dumm. Wenn man schon andere Sektionen des Lebens noch irgendwie durch Erziehung angelernt erhalten kann, zur Kunst muss man geboren sein, d. h.: Die ausser aller Erziehung liegende grundsätzliche Veranlagung und damit Eignung ist von entscheidendster Bedeutung. Diese Veranlagung aber ist ein Bestandteil einer Erbmasse. Nicht jeder braucht deshalb schöpferischer Künstler zu</p>	<p>Nikdy nelze umění od lidí oddělit. Klíčovým slovem, že je to právě umění, což jest mezinárodní, je duté a hloupé. Když se dá dosáhnout v-ech ostatních sekcí života uením, pak k umění musí být člověk zrozen, tzn.: ve-keré základní nadání, které nebylo vloženo výchovou, a také schopnost je nejvíce rozhodujícího významu. Toto nadání je v-ak částí dictví. Ne každý proto potřebuje být tvůrčím umělcem, protože je ó rasově vzato ó po-ítán jako kvalifikovaný k umění; ov-šem jen z mála z nich se m-že stát opravdový génius, a jen</p>

<p>sein, weil er ó rassisch gesehen ó zu dieser befähigten Art zu rechnen ist; wohl aber wird sich nur aus einer solchen das wirkliche Genie erheben können, und nur diese Rasse allein wird es empfinden und verstehen. ó Aus der Rede vom 1. September 1933 in Nürnberg</p>	<p>tato rasa sama to bude moci pocítit a rozum t tomu. ó Z e i dne 1. zá í 1933 v Norimberku</p>
<p>Wenn der Kunst und ihren Werken eine ... gewaltige, von keiner menschlichen Tätigkeit erreichte fortdauernde Wirkung zu eigen ist, dann ist die Beschäftigung mit ihr um so notwendiger, je widerwärtiger die allgemeinen politischen und wirtschaftlichen Verhältnisse eine Zeit bedrücken und verwirren. Denn durch nichts wird einem Volke dann besser zum Bewusstsein gebracht, dass das menschliche und politische Leid des Augenblicks ein vergängliches ist gegenüber der unvergänglichen schöpferischen Kraft und damit der Grösse und Bedeutung einer Nation. Sie kann einem Volke dann den schönsten Trost geben, indem sie es über die Kleinheit des Augenblicks genau so wie über den Unwert seiner Peiniger erhebt. Und, selbst besiegt, erhebt sich ein solches Volk durch seine unsterblichen Leistungen vor der Geschichte noch nachträglich zum wahren Sieger über seine Gegner. ó Aus der Rede vom 11. September 1935 in Nürnberg</p>	<p>Je-li um ní a jeho díl m vlastní mocný, od fládné lidské innosti získaný p etrvávající vliv, pak zabývání se tímto je o to nutn j-í, o co fatáln ji v-eobecné politické a hospodá ské pom ry dobu potla ují a matou. Nic jiného nedokáfle lid lépe p im t k vlastnímu v domí, fle lidská a politická trápení okamfliku jsou pomíjivá naproti neustávající kvalifikované práci a tím i velikosti a významu národa. Ten pak m fle poskytnout lidu tu nejkrásn j-í út chu, a jifl jej p enést p es jeho mali kost okamfliku nebo p es nicotnost jeho utrpení. A, sám zvít ziv, povstane takový lid skrze jeho nesmrtelné výkony p ed minulostí a posléze dosáhne vít zství nad jeho nepř áteli. ó Z e i dne 11. zá í 1935 v Norimberku.</p>

P íloha C:

Fotografie, p esný p epis a neautorizovaný eský p eklad z lánku¹⁹⁹ ze dne 11. 2. 1939, publikovaného v deníku Die Zeit.

¹⁹⁹ Sudetendeutsches Kunstschaffen. In: *Die Zeit*, ro . 5, . 42, obrazová p íloha.

Originální německý popis	Neautorizovaný český překlad
<p>Sudetendeutsches Kunstschaffen</p> <p>Trotz Not und Drangsalen hat das Sudetendeutschtum bedeutende Künstler hervorgebracht. Seine Maler, Bildhauer und Zeichner stehen ganz auf dem Boden ihrer Heimat. Was ihre Hände zu Kunstwerken gestalten, zeigt die tiefste Liebe zu unseren Bergen, Wäldern und den Problemen unserer Menschen. So ist die bildende Kunst des Sudetengaues in ihrem Wollen und Können durchaus eine völkische Kunst.</p> <p>-Teilstück aus dem Wandbilde der Heldenhalle in Eger, in dem Franz Gruss für das ganze Sudetenland unseren Toten des Weltkrieges das schönste Ehrenmal gegeben hat.</p> <p>-Elisabeth Geyer-Plavec zeigt uns den Menschen, wie er leibt und lebt, wie schön und hässlich er ist in Not und Freude, immer aber als Symbol des Hohen, Ewigen.</p> <p>-Kolbenheyer. Aus der Mappe „Sudetendeutsche Köpfe“ des Zeichners Erik, die gutgesehene Porträtkarikaturen enthält.</p> <p>-Bildnis meiner Mutter. Die Gestalten und Köpfe Wilhelm Srb-Schlossbauers sind meist herb und streng, ohne jede lyrische</p>	<p>Sudeton německé umlecká tvorba</p> <p>I přes nouzi a utrpení přineslo Sudeton mectví významné umělce. Jeho malíři, sochaři a kreslíři stojí zcela na půdě jejich domova. Co jejich ruce proměnily v umlecká díla, ukazuje tu nejhlubší lásku k našim horám, lesům a problémům našich lidí. Tak se stalo výtvarné umění sudetské flupy díky jejich touze a moci zcela lidovým uměním.</p> <p>- Výez z nástenné malby ze Síní hrdin v Chebu, v němž vnoval Franz Gruss pro celé sudetské území ten nejkrásnější památník našim mrtvým ze světové války.</p> <p>- Elisabeth Geyer-Plavcová nám ukazuje člověka, jak miluje a flije, jak je krásný a oklivý v nouzi a radosti, ale vždy jako symbol vznešenosti, vlnosti.</p> <p>- Kolbenheyer. Z portfolio „Sudetské hlavy“ kreslí Erika, které obsahují dobře viditelné portrétní karikatury.</p> <p>- Portrét mé matky. Postavy a hlavy Wilhelma Srb-Schlossbauera jsou v tónu tvrdé a prosté, bez jakéhokoliv lyrického působení; a tím pro nás představují svědectví bojovného muflského umění.</p> <p>-Postava dívky. Jako dech duše, jako poznání člověka ke kráse, tak působí kařídé sochařské dílo jizerskohorského sochaře.</p>

<p>Lieblichkeit; und so gelten sie uns als die Zeugnisse einer kämpferischen Manneskunst.</p> <p>-Mädchenfigur. Wie ein Atmen der Seele, wie ein Bekenntnis des Menschen zur Schönheit wirkt jedes Bildwerk des Erzgebirgsplastikers Oswald Hofmann</p>	<p>Oswalda Hofmanna.</p>
---	--------------------------

Příloha D:

*Přípis a příklad části kapitoly Propaganda und Organisation z knihy Mein Kampf.*²⁰⁰

Originální znění	Neautorizovaný český příklad
Nach meinem Eintritt in die Deutsche Arbeiterpartei übernahm ich sofort die Leitung der Propaganda. Ich hielt dieses Fach für das augenblicklich weitaus wichtigste. Es galt ja zunächst weniger, sich den Kopf über organisatorische Fragen zu zerbrechen, als die Idee selbst einer größeren Zahl von Menschen zu vermitteln. Die Propaganda mußte der Organisation weit voraneilen und dieser erst das zu bearbeitende Menschenmaterial gewinnen. Auch bin ich ein Feind von zu schnellem und zu pedantischem Organisieren. Es kommt dabei meist nur ein toter Mechanismus heraus, aber selten eine lebendige Organisation. Denn Organisation ist etwas, das dem organischen Leben, der organischen Entwicklung sein Bestehen zu verdanken hat. Ideen, die eine bestimmte Anzahl von Menschen erfaßt haben, werden immer nach einer gewissen Ordnung streben, und diesem inneren Ausgestalten kommt sehr großer Wert zu. Man hat aber auch hier mit der Schwäche	Po mém vstupu do Německé strany práce jsem okamžitě převzal vedení propagandy. Považoval jsem tuto oblast okamžitě za nejdůležitější. Je mnohem méně důležité, lámat si hlavu s organizačními záležitostmi, než zprostitkovat ideu samotnou co nejvíce lidem. Propaganda musela daleko předit organizaci a tímto nejprve získat zpracovatelný lidský materiál. Mimo jiné jsem i já nepřítelem rychlého a pedantského organizování. V této věci z toho totiž vyjde jen mrtvý mechanismus, jen vzácně však účinná organizace. Nebo organizace je něco, čemu předí organický život za organický vývoj jeho bytí. Ideje, které zasáhly určitý počet lidí, budou vždy spíše k jistému řádu, a této vnitřní konstrukci přídá vysokou hodnotu. I zde je však nutné počítat se slabostí lidí, která láká jednotlivce, stavět se zpočátku instinktivně na odpor výjimečné mysli. Tak jako bývá organizace od vrcholu mechanicky stržena, vzniká velké nebezpečí, že jednou nějaký nasazený, sám

²⁰⁰ HITLER, Adolf, *Mein Kampf* [online]. [vid. 1. března 2012]. Dostupné z: <http://pdfcast.org/pdf/adolf-hitler-mein-kampf-deutsch-german-ungek-rzte-fassung>.

<p>der Menschen zu rechnen, die den einzelnen verleitet, sich wenigstens anfangs instinktiv gegen einen überlegenen Kopf zu stemmen. Sowie eine Organisation von oben herab mechanisch aufgezogen wird, besteht die große Gefahr, daß ein einmal eingesetzter, selbst noch nicht genau erkannter und vielleicht wenig fähiger Kopf aus Eifersucht das Emporkommen tüchtigerer Elemente innerhalb der Bewegung zu hindern suchen wird. Der Schaden, der in einem solchem Falle entsteht, kann, besonders bei einer jungen Bewegung, von verhängnisvoller Bedeutung sein.</p>	<p>je-ť nep íli- rozpoznatý a možná mén schopná hlava bude zkou-ť ze flárivosti ma it r st snaflivých element uvnit hnutí. Třkody, které v takovém p ípad vznikají, mohou být, zvlá-ť u mladého hnutí, fatálního významu.</p>
---	---

Příloha E:

*Přípis a příklad části kapitoly Staatliche Auslese der Tüchtigen z knihy Mein Kampf.*²⁰¹

Originální znění	Neautorizovaný český překlad:
Es gibt heute vielleicht ein einziges Gebiet, auf dem wirklich weniger die Herkunft als vielmehr die eigene angeborene Begabung entscheidet: das Gebiet der Kunst. Hier, wo man eben nicht bloß "lernen" kann, sondern alles schon ursprünglich angeboren sein muß und nur später einer mehr oder weniger günstigen Entwicklung im Sinne weiser Förderung der vorhandenen Anlagen unterliegt, kommt Geld und Gut der Eltern fast nicht in Betracht. Daher erweist sich hier auch am besten, daß Genialität nicht an höhere Lebensschichten oder gar an Reichtum gebunden ist. Die größten Künstler stammen nicht selten aus den ärmsten Häusern. Und mancher kleine Dorfjunge ward später ein vielseitiger Meister. Es spricht nicht gerade für große Gedankentiefe der Zeit, daß man solche Erkenntnis nicht für das gesamte geistige Leben nützt. Man meint, das, was bei der Kunst nicht geleugnet werden kann, treffe für die sogenannten realen Wissenschaften nicht zu. Ohne Zweifel kann man	Dnes existuje asi jediná oblast, kde mnohem více, než původ, rozhoduje vlastní vrozené nadání: a to oblast umění. Tady není možné se jen šouřit, nýbrž vše musí být už geneticky vrozeno a později jen užpůsobováno více či méně výhodnému vývoji ve smyslu rozumné podpory stávajících záležitostí, peníze a postavení rodičů nehraje téměř žádnou roli. Tímto se tu také dá nejlépe doložit, že genialita není spojena s nejvyššími sociálními vrstvami ani s bohatstvím. Největší umělci pocházejí, ne zrovna vzácně, z těch nejchudších domovů. A ne jeden malý vesnický chlapec se stal později vícestranným mistrem. Není to právě o velké myšlenkové hloubce doby, nebo se takové poznání nedá využít pro celý duchovní život. Je známo, že co nemůže být popíráno v umění, nelze připustit v takzvané reálné vědě. Bez pochyb lze věřit lidem určitě mechanické dovednosti, tak jako je možné naučit poslušného pudla obratnou drezurou, dlatit nejneuvěřitelnější umělecké kousky. Stejně, jako u tohoto zvířecího výcviku

²⁰¹ HITLER, Adolf, *Mein Kampf* [online]. [vid. 1. března 2012]. Dostupné z: <http://pdfcast.org/pdf/adolf-hitler-mein-kampf-deutsch-german-ungekürzte-fassung>.

<p>bestimmte mechanische Fertigkeiten dem Menschen anerkennen, so wie es einer geschickten Dressur möglich ist, einem gelehrigen Pudel die unglaublichsten Kunststücke beizubringen. Allein, wie bei dieser Tierdressur nicht das Verständnis des Tieres aus sich selbst heraus zu solchen Übungen führt, so auch beim Menschen. Man kann ohne Rücksicht auf ein anderes Talent auch dem Menschen bestimmte wissenschaftliche Kunststücke beibringen, aber der Vorgang ist dann genau der gleiche leblose, innerlich unbeseelte wie beim Tier. Man kann auf Grund eines bestimmten geistigen Drills einem Durchschnittsmenschen sogar Über-Durchschnittswissen einblenden; allein das bleibt eben totes und, im letzten Grund, unfruchtbares Wissen. Es ergibt dann jenen Menschen, der zwar ein lebendiges Lexikon sein mag, aber trotzdem in allen besonderen Lagen und entscheidenden Augenblicken des Lebens jämmerlich versagt; er wird zu jeder, auch der bescheidensten Anforderung immer erst wieder abgerichtet werden müssen, dagegen aus sich heraus nicht imstande sein, den geringsten Beitrag zur Weiterbildung der Menschheit zu geben. Solch ein mechanisch eingedrilltes Wissen genügt höchstens zur Übernahme von Staatsämtern in unserer heutigen Zeit.</p>	<p>není veden rozum zvířete k samostatným cvičením, je tomu i u lidí. Je možné, bez ohledu na jiné talenty, také lidi naučit určitě v decké um lecké kousky, ale jejich průběh je pak stejný flivota-prázdný, vnitřně neobdobně jako u zvířete. Na základ určitěho psychického nátlaku je tedy možné potlačit průměrného lovka dokonce nadprůměrné intelligence; sám zstane mrtvého a, v posledním případě, neplodného v dání. To pak dává každému lovku, který sice chce být flijícím lexikonem, ale přesto ve všech zvláštních situacích a rozhodujících okamžicích flivota flalostně selhal; tento pak musí být opatřen ke každému, i tomu nejskromnějšímu pořádku vykolen, v-ak sám o sobě nebude moci předat lidstvu, ani ten nejmenší možný přínos na dalším vzdělání. Takto mechanicky v-típené v dání staí tak maximálně k převzetí státních úřadů naí doby.</p>
--	--

Příloha F:

*Přípis a neautorizovaný překlad básně Einsame Mutter, vydané dne 21. května 1944 v deníku die Zeit.*²⁰²

Originální znění	Neautorizovaný český překlad
Einsame Mutter	Osamělá matka
Bist du auch allein, Mutter ohne Kind, immer bleiben dein, die gegangen sind.	Jsi také sama, Matka bez dítěte, Vždy zstanou tvými, Ti, co odešli.
Selbst in fremden Land deine Hand sie weist, deiner Liebe Band keine Kluft zerreißt.	Sama v cizí zemi Tvá ruka je odmítá, Tvé lásky pouto však Propast hládná nezničí.
Tochter oder Sohn, sind bei dir zu Haus, lockte ferner Ton sie auch längst hinaus.	Dcera nebo syn, Jsou u tebe doma, Lákal je tón vzdálený Také odejít.
Fürchtest du auch oft, dass dein Kind vergisst, was du einst gehofft und was du ihm bist,	Bojí se tě dítě,asto, neť tvé dítě zapomene, V cos kdysi doufala, A čím pro něj jsi,
weiß doch insgeheim, dass es neu dich sucht: was einst junger Keim, wird uns selber Frucht.	V skrytu dušičky jen ví, neť znovu nalezne: Co kdys mladý klíček byl, Bude nám samým ovocem.

²⁰² HYMMEN, Friedrich Wilhelm, *Einsame Mutter*. In: *Die Zeit*, Reichenberg:1944, ro. 10, . 139, s. 5.

